

in epistolam ad Philippenses III.

primo ponit gaudium conceptum ex eorum beneficio. **S**ecundo
 commendat eorum beneficium ibi. **Q**uonia[m] tandem etc. **T**ertio
 excusat tarditatem ibi. **O**ccupati etc. **D**icit ergo moneo ut
 gaudeatis. sed ego gaudium suum propter ea que fecistis non
 in rebus: sed in domino. **A**bac. 3. **E**go autem in domino gaudebo
 etc. **G**audium sum inquam vehementer. quia propter filios me-
 os. **D**einde ponit materia[m] gaudij ibi. **Q**uonia[m] tandem
 etc. **B**ona opera sunt opera misericordie et dicuntur flores
 quia sicut ex flore fructus provenit: ita ex eis fructus vite bea-
 te percipiunt. **E**cc. 24. **F**lores mei fructus honoris et ho-
 nestatis. **Q**uia ergo opus bonum intermittit et postea resus-
 citat dicitur resurgere. **I**sti autem aliqui pueri sunt apolo-
 gici. **I**tem dicitur: ideo dicit eos resurgisse. **E**t hoc exponit
 cum subdit. **P**ro me sentire. i. mihi copari. **S**. 1. **S**icut est
 mihi iustus hoc sentire pro omnibus vobis etc. 1. mach. 10.
Que nostra sunt sentias nobiscum ut puerus amicitias ad-
 nos etc. **S**icut et oli[m] se[m] q[ui] mihi p[ro]vidistis. **E**t hoc tan-
 dem aliqui quod licet tarde: tamen aliqui fecistis Ro. 1. **S**i
 quomodo tandem aliqui propter h[ab]ere etc. **D**einde cum
 dicit. **O**ccupati etc. excusat tarditatem. **Q**uasi dicit. **N**on
 imputo negligentie vel culpe. sed necessitati. quia eratis oc-
 cupati propter tribulationes quas passi estis. **E**cc. 40.
Occupatio magna creata est omnibus hominibus etc. **D**einde
 de cu[m] dicit **N**on quasi propter etc. beneficium exponit. **P**ri-
 mo causas gaudij. **S**ecundo beneficium quo floruerunt ibi. **T**er-
 tio autem et vos etc. **T**ertio commemorat beneficium p[ro]p[ri]um ibi.
Habeo autem omnia etc. **I**tem p[ro] excludit causas gaudij exte-
 rnas. **S**ecundo p[ro]p[ri]a[m] mentis constantiam ibi. **E**go enim didici
Tertio approbat beneficentiam ibi. **T**eritamen bene fe-
 cistis etc. **D**icit ergo. **N**on gaudeo propter penuriam a vo-
 bis p[ro]p[ri]as que grauis erat. **E**sa. 48. **E**legi te in cami-
 no pauperatis. **S**ed t[ame]n non deprimi animu[m] nisi eorum qui
 in diuitiis delectantur: aut qui gloriantur in substantia. **E**t
 ideo ap[osto]lus non tristat de paupertate. cui[us] ratio est con-
 stantia mentis eius qua[m] primo ponit. **S**ecundo causam eius
 ibi. **O**ia possuz etc. **I**tem primo ponit constantiam in specia-
 li casu. **S**ecundo generaliter in omnibus. ibi. **A**bis etc. **D**icit
 ergo paupertatem non timeo quia didici etc. **N**ihil demonstrat
 ita mente sapientis perfecti sicut quod sciat uti quolibet sta-
 tu. **S**icut enim est bonus vix quis in quolibet exercitio ope-
 rat[ur] sicut exigentia eius. et cotinuis qui ex quolibet co[n]to
 facit optimos solutares. sic ille perfectus est qui scit uti
 quolibet statu ut si sit in magno non eleuet et si in minimo
 non deiciat. **E**t ideo dicit. **D**idici etc. **E**sa. 50. **D**ns de-
 aperuit mihi aure[m] ego autem non contradico retrosum non abij-
 etc. **E**t hoc sufficit si parum habeo: si multu[m] scio me contem-
 perare. **E**t ideo se exponit dicens: **S**cio humiliari. **H**umili-
 tas autem quomodo dicit virtute[m] quandam. **R**uc. 14. 2. 18. **Q**ui
 se humiliat exaltabit etc. **Q**uomodo deiectione[m]. **P**s. **H**umilia-
 uerunt in copedibus pedes eius etc. **E**t sic loquitur hic di-
 cens: **S**cio humiliari. i. abiectione[m] sustinere moderate
 sicut oportet. **E**t quia ho[m]ines exaltant per diuitias et depre-
 munt per paupertatem. ideo exaltatione[m] vocat abundantiam
Et in utroque est periculu[m]. quia ex abundantia erigit animus
 p[ro]p[ri]a deum. ex paupertate deiciat. **E**t ideo dicit **P**roverb.
 30. **P**aupertate[m] et diuitias ne dederis mihi. **S**ed ap[osto]lus
 loquitur melius quia virtute[m] in utroque scit uti. et hoc ubique. i. in
 omni loco. et negocijs. statibus. et p[ro]p[ri]is institutis.
 sicut. 2. cor. 6. **I**n omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut
 dei ministros etc. **D**einde cum dicit. **O**ia possuz etc. po-
 nit causam sue constantie dicens: **O**ia possuz etc. **Q**uasi di-
 cat. **N**on possunt hos in saltus sustinere nisi manu dei me
 p[ro]stante. **E**zech. 3. **M**anus d[omi]ni erat mecum. **E**sa. 40.
Qui sperat in domino mutabit fortitudinem assument penam
 sicut aquile etc. **S**ed nunquam sup[er]fluit quod misimus cum scias
 egere: **N**on. quia licet scias penuriam pati quod est virtus. t[ame]n

non debet mihi subuentio subtrahi. **Ro. 12. N**ecessitati-
 bus sanctorum committentes. **Heb. 10. N**am et vincitis copassim
 estis. **E**t sic patet causa gaudij. **S**ecundo commemorat pre-
 teritum beneficium ibi. **S**cias autem etc. **A** quibusdam enim nihil
 accipiebat. sed corinthijs et thessalonicensibus. et hoc quia
 corinthijs erat auari et cum turbatione ministrassent. sed quia thes-
 salonicenses erant ocio dediti: laborabat[ur] v[er]o eis ex em-
 plu[m] laborandi. **I**sti vero erant boni in absentia et p[re]s[en]tia. **En**
 de dicit. 2. cor. 11. **A**lias ecclesias expoliati accipiens sit
 pendium ad ministerium vestrum. **I**n r[ati]o[n]e d[omi]ni sp[irit]ualis et accepti
 sp[irit]ualis. 1. cor. 9. **S**i nos vobis sp[irit]ualia seminauimus. non
 magnu[m] est si nos carnalia vestra metamus. **Q**uia et in
 thessalonica etc. **E**t hoc est argumentu[m] quod papa potest ab
 vna ecclesia accipere in subsidium aliarum non autem sine eius causa.
Sciend[um] est autem quod cum quis dat aliquid alicui: duo sunt
 p[ro]sideranda. scilicet substantia muneris et meritum dantis. quod gau-
 det de temporalibus gaudet de substantia muneris nec querit
 nisi dante[m]: et hic est mercenarius. **Q**ui autem querit meritum
 querit fructum virtutis et iusticie. **E**t talis est pastor. **F**ru-
 ctu[m] inquit qui abundat in ratione vestra. **R**o dicit dupliciter
 vel sicut quod est virtus anime. et sic omnis virtus est ratio[n]is. **Ro.**
12. Ratio[n]abile obsequium vestrum. **Q**uomodo est r[ati]o[n]atio et co[n]p[ar]atio.
Mat. 18. Qui voluit ratione[m] ponere cum seruis
 suis etc. **I**deo dicit abundante[m] in ratione. quia plus dabant
 et tenebant. quia quidam tantu[m] in p[re]s[en]tia: sed isti etiam mitte-
 bant roma[m]. **H**abeo autem quod misistis etc. **A**ccipitis. i. his
 que misistis. **I**n odore etc. **L**eu. 3. 2. 4. **O**fferre holoc-
 caustu[m] in odore suauitatis domino. **E**t enim odor deo suauis
 deuotio offerentiu[m] et inter omnes hostias multu[m] valens ele-
 mosine. **Heb. 13. B**eneficentie autem et colonis nolite obliuisci
 scilicet talibus enim hostijs p[ro]meret deus. **D**einde cum dicit
Deus autem etc. finit ep[isto]lam in oratione. et primo ponit oratio-
 nem. **D**eus autem meus etc. **Q**uius deus est omni per creatio-
 nem et potentiam. sed meus quia singulariter est seruus. **Ro. 1.**
Testis enim est mihi deus cui seruus etc. **I**mpleat etc. quia
 implectis meum. **E**t hoc potest dominus quia abundat sicut diuites
 as. **Ro. 10. I**dem dominus omni diues in omnes qui ipso[n]ocant illu[m]
 etc. **E**t hoc vix in gloria se[m] sua. quia ibi implebit totu[m] desideriu[m].
Ps. **S**atiabor cum apparuerit gloria tua. **P**s. **Q**ui
 replet in bonis desideriu[m] tuu[m]. **E**t hoc in xpo. i. per xpm.
2. petri. 1. Per que[m] maxima nobis et preciosa donauit etc.
Et de omnibus his sic deo trinitati et patri nostro gloria etc.
1. ty. mor. 1. Soli deo honor et gloria etc. **S**eculu[m] est sp[irit]u-
 aliu[m] seu duratio generatio[n]is aut memorie hominu[m]. **P**osita
 primo oratione. et secundo gratiaru[m] actione. **T**ertio ponit salu-
 tatione[m]. **Q**uem sanctu[m]. i. fideles in xpo. quia per xpm san-
 ctificati. **Heb. 13. A**t sanctificaret per suu[m] sanguine[m] popu-
 lu[m] extra porta[m] passus est. **E**t pater per totu[m] **M**axei etc.
Et per hoc intelligit quod multos de familia cesaris conuer-
 tit. supra primo. **E**t vincula mea manifesta in xpo fieret
 in omni p[re]torio et ceteris hominibus etc. **Q**uonia[m] autem. **Mat. 11.**
Dicat. **Q**ui mollibus vestuntur in domibus regu[m] su[n]t
 etc. t[ame]n ad p[ro]mouendu[m] bonos et impediendu[m] malos videt
 licitu[m] sanctis in curijs regu[m] commorari sed non propter deli-
 ctas et p[ro]p[ri]as volu[m]ptatu[m]. **E**t dicit. **Q**ui de cesaris
 domo sunt ut eos animet ad gaudiu[m] et ad fide[m] **D**einde
 ponit suam salutatione[m] de manu sua dicens: **S**atia d[omi]ni etc.
Et explicit deuotissima expositio doctoris angelici san-
 ctissimi **T**home de aquino ordinis fratru[m] predicatoru[m] su-
 per ep[isto]la[m] gloriosi ap[osto]li sancti **P**auli ad philippenses.

Incipit subtilis explanatio eiusdem glo-
 riosissimi doctoris sancti **T**home de aquino
 ordinis fratru[m] predicatoru[m] super ep[isto]la[m]
 sanctissimi **P**auli ap[osto]li ad colossenses.

in epistolam ad Colossenses I.

euangelice fidei veritate. Secundo actorē huius status. **Ibi.** Qui est ymago etc. Item prima in duas. qz primo agit gratias p beneficijs sp ecialiter exhibitis colossensibus. Secundo p exhibitis generaliter ecclesie ibi. **Gratias agentes etc.** Circa primū duo facit. qz primo cōmendat gratiarū actionē deo pro istis. Secundo ostendit orationis materiā ibi. **Audientes etc.** Item prima in duas. quia primo pmittit gratiarū actionē. Secundo orationē. **Ibi.** **Orantes.** Dicit ergo. **Gratias agim⁹** deo actori gratiarū. 1. thes. vlti. **In oibus gratias agite.** Et hoc semper p preteritis et futuris. Licet enim non cōtinue in actu possumus orare: tamē semper ex habitu charitatis debemus orare. 1. thes. vlti. **Sine intermissione orate etc.** **Luce. 18.** **Oporet semper orare.** **Deinde** ponit materiā. et primo gratiarū actionis. **Secundo** orationis ibi. **Deo et nos etc.** Circa primū primo cōmemorat bona eorū. Secundo quomōdō fuerit ea adepti ibi. **Quā audistis etc.** **Donū** nostrū principaliter est in fide spe et charitate. **Per fidē** enim habent⁹ noticiā dei. per spem eleuamur in ipm. sed charitate vnimur ei. 1. cor. 13. **Hunc autē** manēt fides. spes charitas tria hec etc. **Et ideo** de istis tribus gratias agit primo qz fidem habēt. **Non enim ipse** predicauerat eis. sed quidā discipulus epaphras noie. et postea archipp⁹ **Et ideo** dicit. **Audientes** fidē que est principū spūalis vite. **Abac. 2.** **Iustus meus** ex fide. **Heb. 11.** **Accedentē** ad deū oportet credere etc. **Sec** hec fides sine dilectione operante est mortua. vt dicit **Iaco. 2.** **Et ideo** oportet qz assist dilectio operās. **Gal. vlti.** **In xpo iesu** neqz circūcisio aliqd valet neqz prepucciū sed noua creatura. **Et idē** dicit. **Et dilectionē** quā habetis etc. **Est autē** quedā dilectio charitatis et quedā mūdāna: sed mūdāna non se extendit ad oēs. qz dilectio ad illos est cū quibus est cōiō: que est causa dilectōis et hec cā in dilectōe mūdāna nō se habet ad oēs: sed tantū est cū cōsanguineis et mūdānis. sed dilectio charitatis se extendit ad oēs. **Et ideo** dicit. **In oēs.** **Hanc et si** peccatores diligant per charitatē hoc est vt sint sancti. 1. Jo. 3. **Mos scimus** qm translati sumus de morte ad vitā qm diligimus fratres. **Itē** dilectio mūdi habet fructū in hoc mūdo: sed charitas in vitā eternā. **Et ideo** tertio subdit de spe dicēs. **Propter** spes que reposita est. 1. ppter gloriā eternā que ideo dicit spes. qz p certo custodit **Job. 19.** **Reposita est** hec spes mea in sinu meo. **Deinde** cū dicit. **Quā ante** audistis etc. ostēdit quō adepti sunt ista. **Et** primo cōmendat doctrinā euāgelicā. **Secundo** ministeriū ibi. **Sicut** didicistis etc. **Itē** primo cōmendat doctrinā a veritate **Secundo** ab ei⁹ dilataatione ibi. **Quōd** peruenit etc. **Tertio** a pfectu ibi. **Et** fructificat etc. **Dicit ergo.** **Quā audistis** scz spem vel rē speratam. **Et** hoc in verbo veritatis euangelij. **Hec enim** excedit oīa. 1. cor. 2. **Hec oculus** vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit etc. **Et ideo** deus eaz reuelat. **Mat. 3.** **Penitentia** agite appropinquabit enim regnū celoz etc. **Hec autē** est spes vera nō vana. sicut qm pmittēs est mendax qz in verbo veritatis. **Job. 17.** **Sermo tuus** veritas est. **Deinde** cū dicit. **Quōd** peruenit. cōmendatur doctrina xpi a dilataatione. qz nō solū puenit ad vos: sed in vniuerso mūdo. ps. **In oēm terrā** exiuit sonus corū etc. **Mat. 24.** **Oporet** hoc euāgelij regnū predicari in vniuerso orbe. et tūc erit cōsumatio. **Sed** quō? **Non** dum est cōsumatio cū predicatū sit in vniuerso mūdo **Respondeo.** **Aliqui** dicūt qz euāgelij xpi non est euāgelij regnū. **Sed** hoc est falsum. qz dñs dicit hoc euāgelij regnū. **Sed** dicendū est: scdm crisostomū qz adhuc viuētibz aplis euāgelij xpi est diuulgatū per totūz mūdū saltē quantū ad famā qd est valde miraculosum qz in quadraginta annis sic creuerit doctrina xpi. **Et** sic

dicit in vniuerso mūdo quantū ad famā et tunc erit cōsumatio. id est destructio hierusalē. **Secdm** aug. autē hoc non est verū qz adhuc tpe suo erant aliquę gentes in quibus nondū erat ecclesia. **Et ideo** ipse dicit hoc esse intelligendū qm predicabit. **Ita** qz quādo in oibus gentibus ecclesia erit fundata licet aliqui sint credentes aliqui nō tūc erit finis. et hoc non tpe apli: sed circa finē mūdū. et sic in vniuerso mūdo loquit aplus de futuro sicut de presentī. ppter certitudinē euentus. ps. **In oēm terrā** exiuit sonus corū etc. **Potest** tamē dici qz scdm famā est diuulgatū per totū mūdū sed nō fm fundatiōe. **Dein** de cōmendat doctrinam xpi quantū ad fructū per bona opera ibi. **Et** fructificat etc. **Ecc. 24.** **Flores mei** fruct⁹ honoris et honestatis etc. **Mat. 13.** **Arruit** fructū aliud centesimū. aliud sexagesimū. aliud tricesimū etc. **Et** crescit scz in multitudine credentiū **Act. 2.** **Dñs autē** augebat qui salui fierent quotidie in idipm. **Et** hoc magne potestatis fuit. qz sicut in vobis: ita et in alijs. **Audistis** predicatiōe et cognouistis approbādo. **Consequēter** cōmendat ministeriū tripliciter. **Primo** per cōparatiōne ad se. **Secundo** per cōparatiōne ad ipsos. **Tercio** quātū ad vtrosqz. **Dicit ergo.** **Edocti estis** per euāgelij scz ab epaphra didicistis cōseruo. **Apoc. vltimo.** **Conseruus tuus** sum et fratru tuoz etc. **Qui** est fidelis minister. scz nō querens que sua sunt. 1. cor. 4. **Sic** nos extimēt homo vt ministros xpi et dispēsatōres ministeriū dei etc. **Qui** fuit mediator inter apostolū et istos. vnus de significauit. id est manifestauit etc.

Lectio tertia.

Ideo et nos ex qua die audiuiimus: non cessamus pro vobis orantes et postulātes vt impleamini agnitiōne voluntatis eius in omni sapiētiā et intellectu spiritali: vt ambuletis digne deo per omnia placentes in omni opere bono fructificantes et crescētes in scientia dei: in omni virtute confortati scdm potentiā claritatis eius in omni patientia et longanimitate cū gaudio gratias agentes deo et patri: qui dignos nos fecit in partē sortis sanctorū in lumine. **Qui** eripuit nos de potestate tenebrarū et transtulit in regnū filij dilectionis sue: in quo habemus redemptionē et remissionem peccatorum.

Supra posuit materiā gratiarū actionis ostendēs p quibus bonis gratias egit: hic ostendit orationē ostendens quid p eis petit. **Et** primo premitit adiōnes oratiōis **Secundo** subdit bona petita ibi. **Ut impleamini etc.** **Oratio** tres habet cōditōes. **Primo** qz sit tempestiua. **Ans** de subdit. **Et** qua die etc. **supple** cepimus orare. **Ier. 31.** **Ex** quo locutus suz de eo. **adhuc** recordabor eius etc. **Secundo** qz sit cōtinua. **Ibi.** **Non** cessamus etc. 1. **Regū. 12.** **Absit** autē a me hoc peccatū in dño vt cessēm orare p vobis etc. **Ro. 1.** **Sine** intermissione memoriā vestri facio sp in oīoibus meis etc. **Tertio** multiplex et perfecta **Ibi** **Orātes** et postulātes. **Orō** est ascēsus mētis i deū. **Postulatio** est rex petitio. **Orō** v3 pcedere vt deuote petēs exaudiat sicut petentes premitit persuasiōne vt inclinent: sed nos debemus pmittere deuotionē et meditatio nē dei et diuinorū. non vt ei flectamur: sed vt nos erigamus in eū. **Tria** autē petit. scz cognitiōne veritatis. **Ibi.**

Explanatio sancti Thome

Et impleamini in caritate. Operatione virtutis ibi. Et ambuletis in caritate. Tolerantiam malorum ibi. In omni patientia. Tristitiam vero cognitionem optat scilicet agendum. Unde dicit. Et impleamini in agnitione caritatis. id est ut plene cognoscatis voluntatem dei. 1. thes. 4. Hec est voluntas dei sancti scilicet vestra ut abstineatis. Ille ergo cognoscit voluntatem dei qui in sanctitate vivit. Qui ergo peccat non cognoscit voluntatem dei. quia omnis peccans est ignorans. Rom. 12. Et probetis que sit voluntas dei. Item cognitionem divinum ibi. In omni sapientia que est cognitio divinum secundum Augustinum. Sap. 1. Sentite de domino in bonitate. Res spirituales donorum ibi. Et intellectu spirituali. id est non hanc corporalium rerum. 1. corinth. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus. sed spiritum qui ex deo est. Et apte consurguntur hec duo sapientia et intellectus. quia minus est sapientia si intellectu careat ut dicit Gregorius. et inutilis est intellectus sine sapientia. quia sapientia iudicat et intellectus capit et non valet capere nisi iudicet. et converso. Mo. dicit quod primum sumit generaliter. Secundum pertinet ad actum vitam. Tertium ad contemplativam. Hec sufficit cognoscere: quia scienti bonum et non operanti peccatum est illi ut dicit Iacobus. 4. Unde oportet quod assistat virtuosam operatio quam primum tangit ibi. Et ambuletis digne deo. Indigne enim ambulat qui non vivit sicut decet filium dei. 2. corinth. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros in multa patientia. 1. thes. 4. Sicut pre diximus et testificati sumus. Secundo tangit rectam intentionem ibi. Per omnia placentes. Sap. 4. Placens deo factus est dilectus. Tertio studium proficiendi ibi. In omni opere bono. Semper enim homo debet nitri ad ultimum bonum. Eccl. 2. 4. Flores mei fructus bonorum et honestatis. Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione. Ad fructificationem sequitur augmentum scientie. ideo dicit. Et crescentes. Et hoc est quod aliquis studet implere mandata disponit ad cognitionem. ps. Super se nos intellexi: quia mandata tua quesivi. Sap. 1. Non habitabit in corpore subdito peccatis. Et dicitur dei non mundi. Sap. 10. Dedit illi scientiam sanctorum. Deinde de tangit tolerantiam malorum. quia ad virtutem non sufficit scire vel velle nisi immobiliter operetur quod non potest esse sine patientia et malorum tolerantia. Et ideo dicit. In omni virtute confortati. Eccl. 4. 4. Dinites in virtute pulchritudinis studium habentes. Que virtus est a deo. In dicit. In potentia claritatis eius. Ephe. 6. Confortamini in domino. Sed addit claritatis eius. id est christi qui est claritas patris. quia pergere ad peccatum est pergere ad tenebras. Sap. 7. Vapor est enim virtutis dei et emanatio quedam est claritatis omnipotentis dei sincera. Deinde cum dicit. In omni patientia. petit eis tolerantiam in adversis. Qui enim in omni deficiunt vel propter difficile adversorum. et ideo oportet habere patientiam. Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vel propter dilationem premij. Et ideo dicit. Et longanimitate. Que facit sustinere rem promissam. Abac. 2. Si mora fecerit expecta eum. Heb. 6. Longanimiter ferens adeptus est re promissionem. Sed aliqui hec duo vitant: sed cum tristitia. Contra hoc dicit. Cum gaudio. Iaco. 1. Omne gaudium existimate fratres cum in varias temptationes incideritis. Deinde cum dicit. Gratias agentes. agit gratias pro beneficiis exhibitis omnibus fidelibus. Et hoc pro beneficio gratie quod primo ponit. Secundo fructum gratie ibi. Qui eripuit. Dicit ergo. Oramus pro vobis agentes gratias deo scilicet creatori et patri. scilicet adoptanti. qui dignos. Dixerunt aliqui quod dona gratiarum dant pro meritis. et quod deus dat dignis gratiam non autem indignis. ideo hoc excludit apostolus. quod quicquid habes dignitatis et gratie: hoc deus fecit in te. ergo

et effectus gratie. Et ideo dicit. Qui dignos nos fecit. 2. cor. 3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. In partem sortis sanctorum. Omnes homines de mundo secundum naturam sunt boni. Et ideo iustus est eos aliquam partem habere dei. Mali quidem partem habent voluptates et temporalia. Sap. 2. Hec est pars nostra et hec sortis. Sancti vero habent ipsam dei partem. Trenez. 3. Pars mea domini. ps. Dominus pars hereditatis mee. Et ideo dicit. Qui dignos. Et addit. Sortis. quia dupliciter aliqui dividuntur. Quandoque per electionem quando unus hanc alius illam partem eligit. Aliquando sortis. Prover. 18. Contradictiones comprimunt sortis. Hec autem pars cedit sanctis non per electionem propriam. Job. 15. Non vos me elegistis sed ego elegi vos. Sed quia ipse deus elegit nos. Sortis enim nihil aliud est quam committere aliquid divino iudicio. Sortis autem triplex est. scilicet consultoria. divinatoria. et divinatoria. Prima in temporalibus non est mala. Secunda vana est et mala. Tertia in necessitatibus aliquid quando permittenda. sed hec per se est possessio luminis. 1. tymoth. vlti. Lucem habitare inaccessibile. Job. 36. In manibus abscondit lucem. Sed ex hac parte sequitur effectus gratie. scilicet transitio de tenebris ad lucem. Et ideo primo ponit translationem. Secundo modum in quo homines ante gratiam sunt servi peccati. Et peccatum est tenebra. et ideo sunt in potestate tenebrarum sive demonum sive peccatorum. Ephe. vlti. Adversus rectores mundi tenebrarum hanc. Eccl. 49. Captivitas a forti tollit. Et trahit ut essent regnum dei. Job. 19. Regnum meum non est de hoc mundo. Et hoc fit quando liberamur a peccato. Apoc. 5. Fecisti nos deo nostro regnum. vel ad litteram ut vitam eternam. Mat. 3. 1. 4. 1. 10. Appropinquabit regnum celorum. Et hoc est quod dicit. Regnum filij dilectionis sue. Dilectio ut dicit Augustinus in glo. quandoque dicit spiritus sanctus qui est amor patris et filij. Sed si dilectio sic semper teneret personaliter. tunc filius esset filius spiritus sancti. sed quia dicit essentialiter. ut dicit in glo. Filij ergo dilectionis sue dicit. i. filij sui dilecti. vel filij essentie sue. Sed nihilquid hec est vera filius est filius essentie patris. Dicendum est quod si generatio designat habitudinem cause efficientis est filium. quod essentia non generat nec generat. Si autem designat formam id est habens essentiam suam quasi materialiter. sicut dicit. Egrege forme. i. habens egregiam formam. sic est vera. Jo. 3. Pater diligit filium et omnia in manu eius. Deinde cum dicit. In quo habemus. ostendit modum translationis. Homo enim existens in peccato dupliciter tenebras subditus scilicet per servitutem. Jo. 8. Qui facit peccatum servus est peccati. Ite erat reus pene et adversus a deo. Isa. 59. Iniquitates vestre diviserunt inter vos et deum vestrum. et peccata nostra absconderunt faciem eius a nobis ne exaudiret. Hec duo remouet christus quod in quantum homo factus est pro nobis sacrificium. et redemit nos in sanguine suo. Et ideo dicit. In quo habemus redemptionem. 1. cor. 6. Empti estis pretio magno. Sed in quantum est deus habemus per eum peccatorum remissionem quod reatus peccati solutus est per eum.

Lectio quarta.

Qui est ymago dei invisibilis primo genitus omnis creature: quoniam in ipso condita sunt uniuersa in celis: et in terra visibilia et invisibilia. Sive throni: sive dominationes: sive principatus: sive potestates. Omnia per ipsum et in ipso creata sunt: et ipse est ante omnes: et omnia in ipso consistunt. Non superius commemoravit gratia beneficia specialia et vltima

in epistolam ad Colossenses I.

hic cōmendat actorē hui⁹ gratie scz xpm. Et primo per cōparatiōē ad deū. Secūdo generalitē p cōparatiōē ad totā creaturā ibi. **Primogenit⁹** ꝛc. **Tertio** specialitē p cōparatiōē ad ecclesiā ibi. **Et ipse ē caput ꝛc.** Circa primū nō dūz est q̄ deus dicit inuisibilis. q̄ excedit capacitatē visionis cuiuscūq̄ intellectus creati. ita q̄ nullus intellectus creatus naturali cognitione potest ptingere ad ei⁹ essentiam **Job. 36.** Ecce deus magnus vincens scientiā nostrā. **1. Et ultimo.** Lucem habitat inaccessibilē ꝛc. **Vidēt** ergo ad beatos ex gratia nō ex natura. Ratio hui⁹ assignat a dionysio: q̄ omnis cognitio terminat ad existens id ē ad aliquā naturā participantē eē. **Deus** autē ē ipsum esse non participatū. ergo est incognitus. **Huius** ergo dei inuisibilis filius est imago. **Sz** videndū est quō dicitur imago dei ꝛ quare dicitur inuisibilis. **Et** quidem de ratione imaginis sunt tria scz q̄ sit ibi similitudo. q̄ deducta sit vel expressa ex eo cui⁹ quō ē similitudo. ꝛ q̄ deducta sit in aliquo pertinente ad speciem v̄l signum speciei. **Si** est sint duo similia quoz vnum non deriuat ab alio neutrum vicinū alterius imaginē. sicut ouum nō dicitur imago ouis. **Et** ideo ab imitando dicitur imago. **Item** si sit simile. sed non quantū ad speciem vel signū speciei tunc nec imago dicitur. sicut in homine multa sunt accidētia vt color: quantitas ꝛ huiusmodi. et fm nullum horuz dicitur imago. **Sed** si figuram eius accipiat: sic potest esse imago: q̄ figura est signum speciei. filius autē est similis patri. et pater similis filio. sed fili⁹ habet hoc a patre: pater autē non a filio. **Et** ideo pprie loquendo dicitur filius imaginem patris. ꝛ non eueruere. q̄ deducta ē deriuatur hec similitudo a patre. **Itē** hec similitudo ē fm speciem. quia filius in diuinitate representat aliquo modo: sz deficienter v̄l verbum mentis nostre. **Verbū** autem mentis nostre est q̄n formam actu formā rei cuius noticiā habemus. et hoc significamus verbo exteriori. **Et** hoc verbum sit conceptū est quedam rei similitudo quā in mente tenemus. ꝛ simile fm speciem. **Et** ideo verbū dei imago dei dicitur. **Quantū** ad secundū sciendū est q̄ arriatū hoc verbum male intellexerunt iudicantes de dei imagine fm imagines q̄ fiebant ab antiq̄ vt viderēt in eis charos suos subtractos sibi. sicut ꝛ nos facimus imagines sanctorū: vt quos non videmus in substantia videamus in imagine. **Et** ideo dicunt q̄ inuisibile est pprium patri. fili⁹ autē est p̄m visibile in q̄ manifestat bonitas patris: q̄ si p̄ sit vere inuisibilis. fili⁹ nō visibilis ꝛ sic alteri⁹ essent nature. **Hoc** autē excludit aplūs ad **Heb. 1. dices.** Qui cum sit splendor glorie ꝛ figura substantie eius ꝛc. **Et** sic est imago non solum dei inuisibilis: sed etiam ipse inuisibilis est. sicut pater **Col. 1.** Qui est imago inuisibilis dei. **Deinde** cum dicitur. **Primogenitus ꝛc.** cōmendat xpm p cōparatiōē ad creaturam. **Et** primo facit hoc. **Secundo** exponit ibi. **Quia** in ipso ꝛc. **Circa** primū sciendū est q̄ arriatū sic intelligunt quasi dicitur primogenitus: q̄ sit p̄ma creatura. sed hic non est sensus vt patebit. **Et** ideo duo sunt videnda: scz quomō hec imago sit genita. ꝛ quomō primogenita creature. **Quantū** ergo ad primū sciendū est q̄ in vnaquāq̄ re generatio est fm modū sui esse ꝛ sue nature. **Alius** em̄ modus generationis est in hominib⁹ ꝛ aliis in plantis ꝛ sic de aliis. **Natura** autē dei est ipsum esse intellectualis. ꝛ sic oportet q̄ eius generatio vel conceptio intellectualis sit generatio vel conceptio nature eius. **In** nobis autē conceptio intelligibilis non est conceptio nature nostre. q̄ in nobis aliud est intelligere ꝛ natura nostra. **Et** ideo cum hec imago sit verbum ꝛ conceptio intellectus oportet dicere q̄ sit germē nature ꝛ sic de necessitate genitus: quia accipit naturam ab alio. **Secūdo** dicendū est quomō

dicitur primogenit⁹. **Deus** em̄ non alio se cognoscit ꝛ creaturam. sed omnia in sua essentia sicut in p̄ma causa effectus. **Filius** autē est conceptio intellectualis dei fm q̄ cognoscit se. ꝛ p consequens omnē creaturā. **In** quantum ergo gignit vidēt quoddam verbū representans totam creaturam ꝛ ipsum est p̄ncipiū omnis creature. **Si** em̄ nō sic gigneret solum verbum patris esset p̄mogenitus patris: sed nō creature. **Eccl. 24.** Ego ex ore altissimi prodij p̄mogenita ante oēm creaturam ꝛc. **Deinde** cum dicitur. **Quia** in ipso ꝛc. exponit qd̄ dixerat scz q̄ sit p̄mogenitus. q̄ scz est genitus vt p̄ncipiū creature. **Et** hoc quantū ad tria. **Primo** quantū ad rerū creationē. **Secundo** quantū ad earum distinctionē ibi. **In** celis ꝛc. **Tertio** quantū ad cōtensionē in esse ibi. **Et** omnia in ipso ꝛc. **Dicit** ergo est p̄mogenitus creature q̄ est genitus vt p̄ncipiū omnis creature. **Et** ideo dicitur. **Quia** in ipso ꝛc. **Circa** quod sciendū est q̄ platonici ponebāt ydeas dicentes q̄ quelibet res fiebat ex eo q̄ participabat ydeā: pura hoīs vel alicuius alterius speciei. **Loco** oīm harū ydearū nos habemus vnum scz filiū verbum dei. **Artifex** em̄ facit artificium ex hoc q̄ facit illud participare formā apud se conceptam quasi inuolvens eam exteriori materie. sicut si dicat q̄ artifex facit domū p formā rei quā h̄ apud se conceptam. **Et** sic deus omnia in sua sapientia dicitur facere. q̄ sapientia dei se habet ad res creatas sicut ars edificatoris ad domū factam. **Hec** autē forma ꝛ sapientia est verbū. et ideo omnia in ipso condita sunt sicut in quodā exemplari. **Gen. 1.** Dixit et facta sunt: q̄ in verbo suo eter no creauit omnia vt fierent. **Quantum** autē ad distinctionē sciendū est q̄ aliqui sicut manichei errauerunt dicentes hec corpora terrena quia corruptibilia facta esse a malo deo. celestia vero quia incorruptibilia a bono deo scilicet patre christi. **Sed** mentiunt: quia in eodem sunt vitas creatas. **Ideo** dicitur. **In** celis ꝛc. **Et** est hec distinctio fm partes nature corporee. **Gen. 1.** In p̄ncipio id ē in filio creauit deus ꝛc. **Platonici** etiam dicunt q̄ deus per se creauit creaturas inuisibiles scilicet angelos. ꝛ p angelos creauit naturas corporeas. **Sz** hoc excludit q̄ dicitur. **Inuisibilia et inuisibilia.** **De** p̄mo **Heb. 11.** Fide intelligimus esse aptata secula vt ex inuisibilib⁹ visibilia fierent. **De** secūdo **Eccl. 43.** Paucā vidimus operum eius. **Omnia** autē dominus fecit ꝛc. **Hec** autem distinctio est scdm̄ creaturarū naturā. **Tertia** distinctio est ordinis et gradus in inuisibilib⁹ cum dicitur: **Sive throni ꝛc.** **Platonici** etiam errant hic: dicebant enim in rebus diuersas esse perfectiones et quālibet attribuebāt vni primo p̄ncipio. et scdm̄ ordines earum perfectionum ponebant ordines p̄ncipiorū sicut ponebant primum ens a quo participant omnia esse. et aliud p̄ncipiū ab ipso scilicet primum intellectum a quo omnia participant intelligere. ꝛ aliud p̄ncipiū vitam a quo omnia participant viuere. **Sed** nos non sic ponim⁹: sed ab vno p̄ncipio res habent quicquid in eis perfectiōis est. **Et** ideo dicitur. **Sive throni ꝛc.** **Quasi** dicat. **Nō** dependēt ab alijs p̄ncipijs ordinatis: sed ab ipso vno solo verbo dei. **Sed** quid est quod dicitur. **Eph. 1.** Ipsum dedit casput ꝛc. **Abi** quedam diuersitas videtur esse ab istis. **Solutio.** **Hic** enim enumerat descendēdo: quia ostendit p̄gressum creature a deo. ibi ascendendo: quia ostendit q̄ filius dei scdm̄ hō super omnes creaturas est. **Sed** in ibi p̄ncipatus ponunt sub potestatibus. ꝛ virtutes inter dominationes et potestates: hic p̄ncipatus super potestates: et p̄ncipatus mediū inter dominationes ꝛ potestates. **Et** fm hoc diuersa sunt sentētie gregorij ꝛ dionysij. **Dionysius** em̄ ordinat eos fm q̄ dicit ad ephesios. **Qua** in secūda ierarchia ponit dominationes virtutes ꝛ pot

Explanatio sancti Thome

testates. Gregorius vero ordinat eos sicut hic habetur. qz in secunda hierarchia ponit divisiones principatus et potestates. in tertia vero virtutes archangelos et angelos. Sed sciendum est qz sicut Gregorius et Dionysius dicunt hec dona spiritualia ex quibus nominantur hi ordines communia sunt omnibus. tamen quidam nominantur a quibusdam quidam ab alijs. cuius ratio accipit ex dictis platonicoz. qz omne quod conuenit alicui conuenit tripliciter. quia aut essentialiter aut participatiue. aut causaliter. Essentialiter quidem quod conuenit rei secundum proportionem sue nature. sicut homini rationale. Participatiue autem quod excedit suam naturam. sed tamen aliquid de illo participat sed imperfecte sicut intellectuale homini quod est supra rationale et est essentialiter angelorum. et idem aliquid participat homo. Causaliter vero quod conuenit rei supereminenter sicut homini artificialia. qz in eo non sunt sicut in materia sed per modum artis. Unde quodammodo autem denominat solum ab eo quod conuenit ei essentialiter. Unde homo non dicitur intellectualis nec artificialis: sed rationalis. De virtutibus autem bonis in angelis ea que conueniunt superioribus essentialiter inferioribus conueniunt participatiue. quod vero inferioribus essentialiter conueniunt superioribus causaliter conueniunt. Et ideo superiores denominantur a superioribus bonis. Superius autem in creatura spirituali est quod attingat deum et quodammodo participet eum. Et ideo denominantur superiores ex hoc quod attingunt deum. Cherubim quasi scientes deum. Seraphim quasi ardentes vel accendentes. Throni quasi habentes in seipsis deum. Tripliciter enim aliquid potest alio participare. Uno modo accipiendi proprietatem nature eius. Alio modo ut recipiat ipsum per modum intentionis cognitivae. Alio modo ut deseruat aliquantulum eius virtuti. sicut aliquis medicinalem artem a medico. Vel quod accipit in se medicine artem. vel accipit cognitionem artis medicinalis. vel quod deseruit arti medicinae. Primum est maius secundo. et secundum tertio. In scriptura autem scriptura significat aliquid diuinum per ignem. Deut. 1. Dominus deus tuus ignis consumens est etc. Et ideo superius ordo dicitur seraphim quasi ardentes deo et continententes aliquam diuinam proprietatem. Secundus ordo est cherubim consequentes eum cognitivae. et throni eius virtuti deseruietes. Alii autem ordines non nominantur ex attingendo deum. sed per aliquam eius operationem. Et alij ut dirigentes. et sic sunt dominationes. alij exequentes. Et horum quidam ut principaliores ut principatus. ps. Presenerunt principes etc. Alii secundum executionem. et sic sunt exequentes supra spirituales creaturas. ut sunt potestates qui arcant demones. supra naturalia sunt virtutes que miracula faciunt. supra homines sunt archangeli ad magna. angeli ad minima. Et sic concludendo dicit. Omnia per ipsum sicut per causam effectiuam. et in ipso sicut causam exemplarem. Jo. 1. Omnia per ipsum facta sunt etc. Sed quod possit aliquis dicere. Nunquid omnia sunt eterna. ideo apostolus quasi respondens ad hoc dicit. quod non. sed ipse est ante omnia seculorum et res alias. prouer. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quicquam faceret a principio etc. Vel ante dignitatem. ps. Quis similis deo etc. Quantum ad conseruationem dicit. Et omnia in illo constant id est conseruantur. Sic enim se habet deus ad res sicut sol ad lunam. quo recedente deficit lumen lune. Et sic si deus subtrahat suam virtutem a nobis in momento deficerent omnia Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis sue.

Lectio quinta.

Qui ipse est caput corporis ecclesie qui est principium primogenitus

ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primum tenens. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare et per eum reconciliari omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius siue que in terris siue que in celis sunt. Et vos cum essetis aliquando alienati et inimici sensu in operibus malis. nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem exhibere vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram ipso: si tamen permaneris in fide fundati et stabiles et immobiles a spe euangelij quod audistis quod predicatum est in vniuersa creatura que sub celo est.

Postquam apostolus commendauit christum per comparationem ad deum et ad totam creaturam: hic commendat ipsum in comparatione ad ecclesiam. Et primo generaliter. Secundo specialiter quantum ad colossenses ibi. Et vos cum essetis etc. Tertio quantum ad suam personam singulariter ibi. Cuius factus sum etc. Et primo duo facit. quia primo proponit habitudinem christi ad totam ecclesiam. Secundo exponit ibi. Qui est principium etc. Dicit ergo. Ite in quo habemus redemptionem christus est et primogenitus creature. Sed secundum quod homo factus est caput ecclesie. Duo occurrit hic exponenda. Et primo quod corpus sit ecclesie. et secundo quod christus est caput. Ecclesia dicitur corpus ad similitudinem vniuersi hominis. et hoc dupliciter. scilicet quantum ad distinctio membrorum. Eph. 4. Dedit quosdam quidem apostolos: quosdam autem presbiteros etc. Et quantum ad seruitutem que sunt distincta tamen vniuersi vniuersi alteri. 1. Corin. 12. Pro inuicem sollicita sunt membra. Gal. 6. Aliter alteri onera portate etc. Ite sic constituit vniuersum corpus ex unitate alicuius ecclesie ex unitate spiritus. Eph. 4. Vniuersum corpus et vniuersum spiritus. 1. Corin. 10. Vniuersum panis et vniuersum corpus multi sumus etc. Ite est alia consideratio membrorum ad caput et ecclesie ad christum. Ipse enim christus est caput ecclesie. ps. Tu exaltas caput meum etc. Et exponit quod est eccaput dicens. Qui est principium etc. Caput est respectu aliorum membrorum habet tria privilegia. Primum quod distinguit ab alijs ordine dignitatis: quod est principium et presidens. Secundo in plenitudine sensuum que sunt omnes in capite. Tertio in quodam influxu sensus et motus ad membra. Et ideo primo ostendit quod christus est caput ratione dignitatis. Secundo ratione plenitudinis gratiarum ibi. Quia in ipso complacuit etc. Ite tertio ratione influentiae ibi. Et per eum etc. Ecclesia quidem habet duplicem statum: scilicet gratie in presenti et glorie in futuro et est eadem ecclesia. et christus est caput secundum virtutem statum. quod primus in gratia et secundum in gloria. Quantum ad primum dicit. Qui est principium: quod non solum est in gratia secundum quod homo. sed etiam omnes sunt iustificati per fidem christi Ro. 5. Per obedientiam vniuersi hominis iusti constituntur multi. Et ideo dicit. Qui est principium scilicet iustificationis et gratie in tota ecclesia. quod in veteri testamento sunt alij iustificati per fidem christi Jo. 8. Ego principium que et loquor etc. ps. Cecum principium etc. Item est principium quantum ad statum glorie. Ideo dicit. Primogenitus ex mortuis. Quia enim resurrectio mortuorum est quasi quedam secunda generatio: quod homo in ea ad vitam eternam reparat Mat. 19. In regeneratione cum sederit filius hominis etc. et per omnes primus est christus. ideo est primogenitus ex mortuis id est eorum que sunt generati per resurrectionem. Superius de lazaro Jo. 11. Nunc deo dicit quod isti et alij non resurrexerunt ad illam vitam immortalem: sed ad mortalem. sed christus resurgens ex mortuis iam non morietur etc. videlicet Ro. 6. Apoc. 1. Primogenitus mortuorum etc. 1. Corin. 15. Nunc

Explanatio sancti Thome

gaudeo *tc.* p vobis id est ppter vestram utilitatem. *2. corin. 1.* Siue tribulamur p vestra exhortatione et salute *tc.* Et ppter gaudium vite eterne quod inde expecto quod est fructus ministerij eius. *Jac. 1.* Sine gaudij existima te freres mei cum in temptationibus varias incideritis. sciens tes *tc.* *Phil. 2.* Si emulor sup sacrificij fidei v're. gaudeo et congratulor *tc.* Et etiam hoc fructu ut adimplea *tc.* **Hec verba** fm suspicie malu possent habere intellectum scz q xpi passio non esset sufficiens ad redemptione. sed addite sunt ad complendu passiones sanctoru. Sed hoc est hereticu: qz sanguis xpi est sufficiens ad redemptionem etiam multo mundu. *1. Jo. 2.* Ipse est ppiciatio p peccatis nostris *tc.* Sed intelligendu est q xps et ecclesia est vna psona mystica cuius caput est xps. corpus omnes iusti. quilibet aut iustus est quasi membru huius capitis. *1. corin. 12.* Et membra de membro. Deus autem ordinavit in sua pdestinatione qrum meritoru deberet esse p tota ecclesiam tam in capite q in membris. sicut et pdestinationavit numeru electoꝝ. Et inter hec merita precipue sunt passiones sanctoru. sed xpi scz capitis merita sunt infinita. quilibet vero sanctus exhibet aliqua merita fm mensura sua. Et ideo dicit: Adimpleo ea q desunt passionu christi id est totius ecclesie cuius caput est xps: adimpleo id est addo mensura meam. Et hoc in carne id est egripse patiens. **Et que sunt id est desunt in carne mea.** Hoc emm deerat q sicut xps passus erat i corpe suo. ita pateret i paulo membro suo et similiter in alijs. Et hoc p corpe qd e ecclesia q erat redimenda p xpm. *Ep. 5.* Et exhiberet ipse sibi ecclesia gloriozaz n hnt macula neq rugam *tc.* Sic etiam omnes sancti patiunt ppter ecclesiam que ex eoz exemplo roborat. **Hoc.** Passiones adhuc desunt eo q paritoria meritoru ecclesie non est plena: nec adimplebit nisi cum seculum fuerit finitu. Paritoria aut est vas vel domus vbi pariter multa inferunt. **Deinde cum dicit.** Cuius sum *tc.* ostendit dignitatem ministerij tripliciter. Primo ex materia adoptionis. Secundo ex fine ad quem ducit ibi. Et impleamini *tc.* Tertio ex viu ibi. Quonia vos cum *tc.* Sed diceret aliqs. Est ne magnu hoc ministeriu. Et responderet dicens. Ita est. qz traditum est mihi fm dispensatione. Quod dupliciter potest exponi: scz active. *2. sic est sensus id est vt dispensent vobis divina fideliter tradens ea. et hec potestas data est mihi.* **Et passio.** et tunc est sensus id est fm q mihi est dispensatu a deo *Ephe. 4.* Dedit quosda quidez aplos quosdam pphetas *tc.* *Act. 13.* Segregate mihi barnabam et paulu in opus quo assumpsi eos *tc.* **Ecce quis est finis certe non pecunia nec gloria ppria: sed ali quod magnu ad quod accept. qz vt impleam *tc.* Et pmo ostendit dignitate eius ad quod accepit. Secundo ostendit qd est illud quod est xps. In pmo comendat magnitudinē eius ex diffusa predicatione et occultatione et ex manifestatione. Accipit aut ad conversione gentiliu. An vt adimplea verbum non predicationis: sed dispensationem eternam dei: id est vt mea predicatione impletum ostenda verbu dei id e dei dispensatoꝝ et pordinatione et pmissione de verbo dei incarnado vel dispensatione dei eterna q disposuit vt gentes p xpm conuerterent ad fidei veri dei. Et hoc oportebat impleri *Numeri. 23.* Dixit q et non faciet. locutus est et non implebit *Esa. 55.* Verbu quod egrediet de ore meo no reperiet ad me vacuu: sed faciet quecuq volui et pperabit *tc.* Sed hoc disposuit impleri p ministeriu pauli. **Unde dicit.** Et implea hoc mysteriu scz inquantu est res abscondita. qz mysteriu quod est absconditu est hoc verbum *Esa. 2. 4.* Secretu meuz mihi *tc.* Quod absconditu fuit a seculis id e a principio seculoz et omnibus generationib hominu qui hoc**

scire non potuerunt *Ep. 3.* **Que sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo.** Nam et si pbi antiqui quedam de xpi deitate viderant dixisse vel ppria vel appropriata sicut augustinus inuenit in libris platonis. In pncipio erat verbu *tc.* tamē q verbum caro factu est nullu scire potuit. **Sz dicit.** Nonne fuit scitu p pphetas. **Respondeo.** dicendu est q sic tamen inquantu ptinebat ad euangelium. **Et non ita apperte sicut apostoli sciuerunt.** **Deinde cum dicit.** Nunc aut *tc.* agit de manifestatione eius. et pmo ostendit quibus manifestatu est. **Secundo ostendit quare manifestatu est eis ibi.** Quibus voluit *tc.* **Dicit ergo.** manifestatu est nunc scz tempore gratie. *2. corin. 6.* Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis *tc.* **Hec autē est scientia sanctoru.** *Sap. 10.* Dedit illi scientiam sanctoru *tc.* *Job. 36.* Annunciat de ea amico suo *tc.* Sed hoc non ppter eorum merita. sed ppter beneplacitu suum. **Unde dicit.** Quib voluit deus *tc.* *Jo. 15.* **Que audiui a patre meo nota feci vobis.** *tc.* **Et subdit.** Non vos me elegistis: sed ego elegi vos. *tc.* *Matth. 11.* Ita placitum fuit ante te *tc.* **Hoc face re diuitias glorie.** qz per ista occulta deus apparet abundanter gloriosus. Nam olim notus in iudea deus. **Sz p hoc sacramentu conversionis gentiliu gloria dei notificat p totu mundu.** *Jo. 17.* Ego te clarificauit *tc.* **Et hoc intelligentibus scz quod completur in eis.** *Ro. 5.* Gloria mur in spe glorie filioꝝ dei. **Et Ro. 31.** **Altitudo diuitiarum sapientie et scientie dei.** **Hoc verbum est qd est christus id est quod p christum adipiscimur scz spem glorie que olim videbat pmissa solu iudeis.** *Act. 10.* **Dirabant qz et in nationes diffusa est gratia.** *tc.* *Ro. 5.* Iustificati ex fide pacem habeamus *tc.* **Et post.** et gloriamur in spe glorie filioꝝ dei *tc.* *Esa. 11.* **Radix teste qui stat in signum populozu.** *tc.* **Sic ergo ostendit origo ministerij et finis.** **Sz subdit vsuz eius cu dicit.** **Que nos.** *tc.* **Et circa hoc tria facit.** qz pmo ostendit vsuz eius. **Secundo fructum ibi.** **Et exhibeamus.** **Tertio auxilium sibi impensum ad consequendu vsuz ibi.** **In quo et laboro.** **vsuz eius est nunciare christum.** **Et ponit vsuz et modum vtendi.** *ps.* **Annunciate inter gentes studia eius.** *tc.* *1. Jo. 1.* **Quod vidimus et audimus.** **annunciamus vobis.** **Modus ponit ibi.** **Corripentes.** **Quod est perfecta annunciatio:** quia omni homini non solum iudicis. **Matth. vltimo.** **Docete omnes gentes.** **Modus etiam eius est docere veritatem et refellere falsitatem.** **Et ideo dicit.** **Corripentes omnes errorem vel infidelitatem in vita.** *2. corin. 10.* **Arma militie nostre no sunt carnalia sed potentia dei ad destructione munitionu. consilia destruentes.** *tc.* **Et docentes oem hoem in omni sapientia scz q est cognitio dei.** *Sap. 15.* **Mosce em te psumata iusticia est:** et scire iusticiam et veritatez tuam radix est immortalitatis *tc.* *1. corin. 2.* **Sapientia loquimur.** **Fructus autē hic est q homines ducunt ad perfectu.** **Unde dicit.** **Et exhibeamus omnē hominem scz cuiuscuq conditionis perfectum non in lege: sed in christo.** **Matth. 5.** **Estote perfecti.** **Sed nunquid quilibet tenetur ad perfectionem?** **Non.** sed intentio predicatoris ad hoc debet esse. **Est autē duplex perfectio charitatis.** **Una de necessitate precepti: scz vt in corde nihil admittat contrarium deo.** **Matth. 22.** **Diliges dominu deum tuum ex toto corde tuo.** **Alia de utilitate consilij vt abstineat etiam a licitis.** et hec est perfectio superogationis. **Sed ad hoc habuit auxilium a deo.** **Unde dicit.** **In quo laboro scilicet certando contra infideles et peccatores.** *2. timo. 2.* **Laboro sicut bonus miles christi.** **Item eiusdem. 4.** **Bonum certamen certauit.** **Et hoc scdm operatione eius.** *1. corin. 15.* **Esca dei mecu.** **Et hoc facit**

in epistolam ad Colossenses II.

de^o in me i virtute miraculoꝝ scz p̄bēdo virtutē. Luc. vlti. Sedete i ciuitate donec induamini virtute ex alto.

Capitulum secundū.

Quol enim vos scire qualē sollicitudinem habeā p̄ vobis et p̄ his qui sunt loadicie et quicūq; non viderunt facies meā in carne vt consolent corda ipsorum instructi in charitate et in omnes diuitias plenitudinis intellectus in agnitione mysterij dei patris et iesu christi: in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Hoc autē dico: vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonū.

Supra cōmendauit statū fidelium: qui est gratie. et actorē scz xpm̄: hic p̄tegit eos contra p̄trantia huic statui: et p̄mo p̄tra doctrinā corumpentē. Secūdo p̄tra p̄uersos mores. 3°. ca. ibi. Igit si confurrexistis etc. Circa p̄imum vno facit. Quia p̄mo ostēdit sollicitudinē de eoz statu. Scdo tuet eos contra malā doctrinā ibi. Hoc autē dico. etc. Itē p̄ma pars diuidit in tres particulas. Quia p̄mo ponit sollicitudinē. Scdo p̄sonas de quib; sollicitat ibi. P̄mo vobis etc. Tertio de q̄ sit sollicitus ibi. Et consolent etc. Dicit ḡ. Volo em̄ vos scire qualē habeam sollicitudinē scz magnā. Et hoc p̄inet ad bonū plātū Ro. 11. Qui p̄est in sollicitudinē Luc. 2. Pastores erāt in eadem regione vigilantes et custodiētes vigilias nocti supra gregem suū etc. Et non solum p̄ se cōuersis et sibi presentibus sed etiaz p̄ alijs. Unde dicit. P̄mo vobis quos non vidi corpore: sed et mente. et non solū p̄ istos: sed etiam p̄ illis q̄ nō viderūt etc. Sollicitus quippe erat p̄ toto mūdo. Sap. 18. In veste poderis aaron rotus erat orbis terraz etc. Sic in mente apli. 2. Corin. 11. P̄ter ea q̄ extrinsec^o sunt instantia mea quotidiana sollicitudo oim̄ ecclesiaz etc. Sed de quib; magis sollicitat Respondeo. de non visis q̄m̄ ad aliqd: qz nesciebat qd̄ fieret circa eos: nō autē simplicitē. Deinde cū dicit. Et cōsolent etc. ostendit de q̄ sollicitus sit scz de eoz consolatiōne. Et p̄mo hoc ponit. Secūdo quōd possit hoc haberi ibi. Instructi etc. Dicit ḡ. Et cōsolent id est p̄ me habent aut consolatiōnē sp̄ialē cuius consolatiōnis factiū est bonum. Est em̄ factiū gaudij vt q̄ tristat de aliq; cōsolat de alio eque bono. Duo autē sunt que consolant nos: scz meditatio sapientie. Sap. 8. Erat allocutio cogitatio nis tedij mei. Altud est oratio Jac. 5. Tristat q̄s in vobis orat equo aīo et psallat. Deinde cū dicit. Instructi etc. ponit sp̄ialiter sapientie instructionē. Duplex est hic lra scz q̄ dicta est et que habet in glo. sic. Et consolentur corda ipsoz instructoz etc. ad cognoscendū etc. Et est idem sensus. Instructio ḡ sapie consolat cōtra mala temporalia. Debet autē hic esse instructus de via. et ideo dicit. In charitate q̄ scz est via ad deū. 1. corin. 12. Adhuc excellentiorē viā vobis demonstrō: si linguis etc. Instructi ergo in charitate q̄ deus nos diligit: et qua nos euz diligit. vtrūq; em̄ nos consolat scz et qz dñs diligit nos Gal. 2. Tu ego etc. Et post. Qui dilexit me et tradidit semetipsum p̄ me etc. Eph. 2. Diues in misericordia p̄pter nimā charitatē suā qua dilexit nos etc. Itē qua nos deū diligimus nos cōsolamur. qz consolatio ē amici si p̄ eo sustineat mala Eccl. 22. Et si euenerint mihi mala p̄pter illum sustinebo etc. Et subdit. In omnes diuitias id est in omni capacitate. Intellectus em̄ noster est in poten

tia ad aliqd̄ cognoscendū. s; intellect^o angeli in sua creatione impletus est sciētia intelligibiliū. Et ideo oportet qz nostro intellectui humano supuentat sciētia. Vel per disciplinā. s; hec ē insufficiens. qz nunq̄ aliqd̄ tm̄ potest sciri sic qz capacitatē eius impleat. Vel p̄ reuelatiōnē diuinam et donum dei. Et hec est sufficiens Eccl. 15. Impletus euz dñs sp̄ sapientie et intellectus etc. Et ideo dicit. Plenitudo intellectus id est in copia. Sap. 8. Quid sapientia locupletius? Esa. 33. Diuitie salutis sapientia et scientia. Instructi ergo in copia diuine sapientie que copia implet intellectū. Et hoc habebim^o cognoscendo deuz. Et ideo dicit. In agnitionē mysterij etc. id est ad cognoscendū veritatē sacramenti huius occulti scz qz deus sit pater iesu xpi. Vel mysterij dei patris qd̄ est xps iesus. Ideo dicit Matth. 11. de aplis. Abscondisti hec a sapientib; et prudentib; et reuelasti ea puillis. Vel in agnitione eñe generatiōis et incarnatiōis xpi Sap. 6. Cogitare ergo de illa sensus est cōsumatus. Augustin^o Beatus q̄ te nouit: infans q̄ te non nouit. P̄ter cognitōz dei habet homo omnē plenitudinem Jo. 17. Hec ē vita eterna vt cognoscant te soluz veruz deū etc. Sed nunqd̄ p̄ cognitōnē xpi implet intellectus? Respondeo sic. qz in eo sunt oēs thesauri etc. Deus h; oim̄ rerū noticiā: et hec noticia compat thesauro. Sap. 7. Infinitus em̄ est thesaurus hominibus etc. Thesaurus est diuitie congregate. sed effuse non dicunt thesaurus: s; que in vno sunt. Deus em̄ sapientiam suā sparsit sup̄ omnia opa sua. Eccl. 1. Et sic non habet rationē thesauri: sed fm̄ qz huiusmodi rationes vniunt in vno scz in sapientia diuina. et omnes hmōi thesauri sūt in xpo. Sapia em̄ ē cognitio diuinorum. Scientia vero est creaturaz cognitio. Quicqd̄ autē de deo potest sciri p̄tinens ad sapientiā totum deus abundanter in se cognoscit. Itē quicqd̄ potest cognosci de creaturis cognoscit in se sup̄eminenter. Quicqd̄ autē in sapientia dei est: est in verbo suo vno. qz vno simplici actu intellectus cognoscit omnia. qz in eo non est scientia in potentia nec in habitu. Et ideo in isto verbo sunt oēs thesauri etc. Sed addit. Absconditi. qz qz mihi aliquid abscondit contingit dupliciter. scz vel p̄pter debilitatē intellectus mei: vel p̄pter velamen oppositū. sicut quis non videt candelam. vel quia cecus est vel velata est. Ita in verbo dei sunt omnes thesauri sapientie et scientie sed absconditi nobis qui nō habemus limpidos oculos sed lippos Jo. 12. Adhuc modicū lūmē in vobis est. Et qz est velatū duplici velamine scz creature. qz intellect^o noster nunc ad illam cognitōnē non potest nisi p̄ similitudinē creaturaz Ro. 1. Inuisibilia dei p̄ ea que facta sunt intellecta conspiciunt etc. Itē velatū in carne. Jo. 1. Et verbū caro factū ē etc. Et si aliqd̄ videm^o de deo: nō tū totum Esa. 45. Vere tu es deus absconditus etc. Numeri. 20. Aperi eis thesaurū tuum. Ponam^o qz aliquis habeat candelā velatā non q̄reret aliunde lumen nisi qz habitū ab eo reueletur. et ideo nō oportet sapientiā que rere nisi in xpo. 1. corin. 1. Non existimaui me aliquid scire nisi xpm̄ iesum etc. Et. 1. Jo. 3. Cum reuelabit tunc similes ei erimus scz omnia sciētes. sicut qui haberet librum vbi esset tota scientia non quereret nisi vt sciret illum librum. sic et nos non oportet amplius querere nisi xpm̄. Deinde cum dicit. Hoc autē dico etc. Instruit et monet eos p̄tra doctrinā corumpentē. Seducebāt autē a q̄busdā p̄bis p̄tra fidē et ab hereticis q̄ docebāt obfuscatias legalium. Jo p̄rio instruit eos p̄tra p̄hos. Scdo p̄tra iudaizates ibi. In q̄ et circūcisi etc. In sciētia vero mūdana duo continent. qz est quedā scientia loquendi. et quedā scientia rerum. et ideo dupliciter possunt decipere. Ideo p̄rimo munit eos contra p̄hos decipientes eos p̄ scientiaz

Explanatio sancti Thome

loquendi. Secundo contra decipientes eos p scientiam reru ibi. Videte ne quis etc. Primo manifestat receptis onem. Secundo assignat roem ibi. Nam si corpore etc. Dicit ergo dico q in christo est omnis scientia. Et hoc dicitur ut no querentes alibi scientiam decipiamini. Et dicit nemo id est nec demosthenes nec tullius in sublimitate sermonis etc. 33. Populum ibi alti sermonis non videbis etc. Sed nunquid est peccatu vti sermonib? sublimitibus? Respondeo. Non. qz etiam sancti viri elegantius loquunt q etiam rhetores mundi. sicut ambrosius. hieronymus. et leo papa. Nam si licet vti ad persuadendu in malo ornata locutione. multo magis in bono.

Lectio secunda.

Nam et si corpore absens sum: s; spiritu vobiscum suz gaudens et videns ordinem vestrum et firmamentuz eius que in christo est fidei vestre. Sicut ergo accepistis iesum christum dominu nostrum: in ipso ambulate: radicati et supedificati in ipso et pformati in fide sicut et didicistis: abundantes in illo in gratiaru actione. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam fm traditione hominu scdm elementa mundi et non scdm christum. qz in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporealiter. et estis in illo repleti qui est caput omnis principatus et potestatis.

Supra monuit ne per aliquam fallacia sermonis decidat a fide: hic ponit rationem monitionis: que sumit ex bonis que in istis erant que non debebant perdere sed pscere in eis. et primo comemorat bona habita. Secundo ostendit quod in eis pficiantur ibi. Sicut ergo etc. Circa primum duo facit. quia pmo ostendit qualiter sunt sibi nota bona eorum. Secundo que bona in eis sunt ibi. Gaudens etc. Dicit ergo. Nam et si etc. quasi dicat. Licet no p dcauerim vobis nec vna facta ocul videam in spu vobis inter sum p affectione gaudens de bonis vestris. 1. cor. 5. Absens quide corpore: presens vero spu. puer. 10. Filius sapiens lenificat patres etc. Et hoc qz reuelabat sibi per spum sanctu. Et ideo dicit. Sed spu vobiscum sum. 4. Reg. 5. Nonne cor meum in presenti erat qn reuersus est homo de curru in occursum tui etc. Gaudens in q sum qz videns sum ordinem id e ordinata vestra couersatione. 1. cor. 14. Omnia honeste et fm ordinem fiant in vobis: Indic. 5. Stelle manentes in ordine et cursu suo etc. Et firmamentu etc. 2. 1. 2. Firmu fundamentu dei stat etc. Et hoc in xpo Eph. 3. Habitaere christu p fidem in cordibus vestris etc. Ecclesia eni est spuale edificiu Eph. 2. In quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctu in dno. Huius aut bonitas pstitit in debito fundamento qd est fides et in debita supedificatione. Et ideo hec duo posuit. Deinde cum dicit. Sicut ergo etc. monet eos ad hec seruanda. Et pmo ad pficiendu. Secundo ad persistendu. Tertio ad gratias agendum. Dicit q sicut accepistis xpm iesum dnm nostrum non puerrendo in ipso ambulare Ro. 12. Adherentes bono. Ecclesia qz compa spuali edificiu. 1. cor. 3. Templu dei sanctum est quod estis vos. Quia docq arbori qz fert fructu Et eadem est comparatio fundamenti ad domu. et radicis ad arborē. qz virtusq firmitas est radix et fundamentum

xps etc. 11. Erit radix iesu qui stat in signu populoz. 12. Cor. 3. Fundamentu aliud nemo potest ponere preter id qd positum est. qd est xps iesus etc. Ideo dicit. Radicati sicut boni rami. et supedificati in ipso et confirmati sicut boni lapides. hoc e si psterius i fide etc. 1. Pe. ultimo. Aduersarius vester etc. Et post. Qui resistite fortēs in fide etc. Et hoc sicut didicistis sicut in vera fide Sal. 1. Si quis vobis euangelizauerit preter id qd accepistis anathema sit etc. Abundantes in eo in gratiaru actione id est gratias agentes abundanter. 1. thessal. ultimo. In omnibus gratias agite. 2. Nachab. 1. De magnis periculis a deo liberati magnifice grās agimus ipi etc. Deinde cu dicit. Videte etc. monet ne decipiant p vanā sapientiam. Et pmo ponit monitione. Secundo rationem ibi. In ipso etc. Circa primum pmo docet vitare qd potest decipere. Secundo ostendit quare illud decipiat ibi. Secundo traditiones etc. Sed q aliquis decipiat p sapientiam secularē dupliciter contingit sicut quandoqz p pncipia realia pbie. qz qz p sophisticas rationes. Et vtrasq docet cauere. Unde dicit. Ne quis etc. id est p philosophica documēta etc. 4-7. Sapientia tua et scientia hec decepit te. Multi em sunt ppter pbiam decepti a fide deuiantes. Ire. 10. Stultus est factus omnis homo a scia sua etc. Quam ad secundu dicit. Et inanem fallaciaz q non fundat nisi sup apparēti inuolutione verborz Eph. 5. Nemo vos seducat inanibus verbis. Sed quō seducens? Qui seducit oportet habere aliqd apparens et aliqd non existens. Ideo pmo ponit pncipiū apparentie. Secundo defectum existentie. Principiū apparentie est duplex sicut auctoritas pbior. et qz ad hoc dicit. Scdm traditione hominu id est fm ea q aliqui tradiderunt p propria ratione. ps. Dominus scit cogitationes hominu qm vane sunt. Aliud est adinuentio rationis qm sicut aliquis vult metiri ea que sunt fidei fm pncipia rerum. et no fm sapientiam diuinam. Et hoc em multi decipiunt. Et ideo dicit. Scdm elementa mundi. etc. Sap. 13. Neqz operibus attendentes agnouerunt qd esset artifex etc. Quanto enim causa est altior: tanto habet superiores effectus. Unde qui voluerit considerare effectus superiores fm causas inferiores decipiet qz considerat pncipios dei effectus fm elementa mundi. Et hec est causa apparentie. S; nunqd sunt semp respuēde traditioes hoim et rationes? Respondeo. Non. sed tunc qn pcedit pbisica ratio fm illa et no fm xpm. Infra eodez. Non tenentes caput ex quo totu corpus p nexu et colunctiones subministratu crescit in augmentum dei etc. Vel potest exponi fm elementa mundi mensurando sicut veritate fm veritate creaturarū. Vel hoc dicit ppter idolatras colentes idola et dicentes. Io uem celum. Vel fm iudeos vt sit sensus. ppter pbiam id est p ratione volentium trahere ad legalia fm elementa mundi id e fm obseruatioes corporeales Sal. 4. Sub elementis mundi eramus seruentes. Sed prima expositio est melior. Deinde cum dicit. Quia in ipso etc. ponit ratione predictoz dicens. Quicqd no est fm xpm respuendum est. Sed nunqd est xps tantus vt p eo omnia respu debeant? Et respondet qz ita. qd ostendit tripliciter. Primo p comparatione ad diuinitate. Secundo p comparisonem ad fideles ibi. Et estis etc. Tertio p comparisonem ad angelos ibi. Qui est caput etc. Dicit q. Ideo respuendum est qd est contra eum quia ipse est deus. Unde plus est ei standum q omnibus. quia in ipso habitat etc. De em est in omnibus. sed in quibusdam per participatio ne similitudinis sue bonitatis vt lapis et alia huiusmodi

in epistolam ad Colossenses II

Et talia non sunt deus sed habent in se aliquid dei. non eius substantia sed similitudinem eius bonitatis. Et ideo non habitat in eis plenitudo diuinitatis. quia non est ibi fm substantia. Item est in mentibus sanctis que p amorem et cognitionem attingunt deum. Et ideo deus est in eis fm gratiam sed non corporaliter sed fm effectum gratie nec est plenitudo sed fm aliquos effectus terminatos. Sed in christo est corporaliter. quod exponitur tripliciter. Corpus enim diuiditur contra umbram infra eodem. Que sunt umbram futurorum etc. Et sic deum contingit dupliciter in habitare. vel fm umbram. vel corporaliter id est realiter. Primo modo inhabitat in veteri lege sed in christo inhabitat corporaliter id est realiter. et fm veritatem. Alio modo quia alij sancti inhabitantur solum fm animum non fm corpus. Ro. 7. Scio quod non habitat in me id est in carne mea bonum sed in christo diuinitas inhabitat corporaliter. quia inhabitatio dei qua sanctos inhabitat est per operationem. id est per amorem et cognitionem quod est opus solius mentis rationalis. sed in christo inhabitat per assumptionem hominis in unitate persone. Unde qui quid pertinet ad hominem totum inhabitatur a deo. et ideo caro et mens inhabitatur. quia ambo sunt unita verbo. Job. 1. Et verbum caro facti est. Sed tertio modo est sensus. Tribus est modis est deus in rebus. Unus est communis per potentiam presentiam et essentiam. Alius per gratiam in sanctis. Tertius modus est singularis in christo per unionem. Corpus autem tres dimensiones habet. Et plenitudo diuinitatis his modis in christo superabundat. ideo corporaliter dicitur in eo esse. Et primus quidem modus est quasi longitudo. quia se extendit ad omnia. Item latus est per charitatem. Item quantum ad profundum incomprehensibilis. Et hoc Nestorius errat. dicens unionem factam per inhabitationem tantum dicens verbum inhabitasse carnem. Sed contra hoc est quod apostolus dicit. Job. 2. Exinanivit semetipsum etc. Inhabitare autem hominem non est exinanire sed hominem fieri. Et ideo subdit. In similitudine hominum factus est. Et ideo habitabilis dicitur christo. non quasi alius sit qui habitat et qui inhabitatur. sed ipse est et homo et plenitudo diuinitatis. Deinde cum dicit. Et estis in illo etc. Ostendit idem per comparationem ad alios. Quasi dicitur Omnia accepistis. Job. 1. De plenitudine eius etc. Sciendum est autem quod platonici dicunt quod diuina dona pertinent ad homines mediis substantiis separatis. Et hoc est verum etiam fm Dionysium. sed hoc est quoddam speciale. quia ab eo immediate qui replet angelos. Job. 1. Unigenitus dei filius qui est in sinu patris ipse enarrauit etc. Hebr. 2. Cum initium accepisset enarrari per dominum ab his qui audierunt etc. Et ideo dicit. Qui est caput omnis principatus et potestatis in quantum est rex corporum et dominus. non per conformitatem nature. quia sic caput est hominum. Et tangit istos ordines qui vident habere quadam femininitatem

LECTIO TERTIA.

In quo et circumcisi estis circumcissione non manufacta in expoliatioe corporis carnis. sed in circumcissione christi concisus est in baptismo. in quo et resurrexistis per fidem operationis dei: qui suscitauit illum a mortuis. Et vos cum mortui essetis in delictis et preputio carnis vestre concisus estis cum illo donans vobis omnia delicta. delens quod aduersus nos erat cyrographus decreti quod erat contrarium nobis. Et ipse tulit de medio affigens illud cruci. et expolians principatus

et potestates. traduxit confidenter palam triumphans illos in seipso.

Supra munuit fideles contra deceptiones secularis sapientie hic instruit et munit eos contra hereticos volentes eos ad legalia trahere: quos primo docet vitare. Secundo excludit eorum falsam seductionem ibi. Nemo etc. Iterum prima in duas. quia primo ostendit legalia esse impleta in christo. Secundo ea excludit ostendens quod non tenentur ad ipsa ibi. Nemo vos etc. Inter legalia autem primum est circumcisio. in qua iudei profitebantur obseruantiam veteris legis. sicut nos in baptismo profitemur obseruantiam noue legis. Gal. 5. Testificor omni circumcidenti se quoniam debitor est vniuersae legis faciente. Non dicit quod fideles sunt circumcisi quadam spiritali circumcissione. Ex quo sequitur quod illa cessat. Unde primo ostendit quod legalia circumcissione sunt circumcisi. Secundo in quo accipitur hec circumcisio ibi. Consepulti etc. Tertio assignat rationem huius circumcissionis ibi. Et vos cum mortui etc. Circa primum sciendum est quod duplex est circumcisio scilicet carnalis et spiritalis. Per christum vero sumus circumcisi non circumcissione carnali sed spiritali. Et ideo primo excludit carnalem. Secundo asseruit spiritali. Dicit ergo. In quo scilicet christo circumcisi estis circumcissione non manufacta. Ro. 2. Non enim qui in manifesto iudeus est: neque qui in manifesto in carne est circumcisio. sed qui in abscondito iudeus est et circumcisio cordis in spiritu non littera etc. In expoliatioe corporis carnis hoc dupliciter potest legi. Uno modo sic. Dico circumcisi non manufacta circumcissione. vos dico manentes in expoliatioe. id est carnalis corruptionis. fm illud. 1. cor. 15. Caro et sanguis regnum dei non possidebit etc. Quasi dicit. Ideo circumcisi. quia non habetis iam vitia carnis. infra. 3. Expolians vos veterem hominem cum suis actibus etc. Vel dico circumcissione non manufacta quod circumcisio manifeste ostendit in expoliatioe corporis carnis quod abscondit ab alia. Non alia littera habet. Littera carnis scilicet corporis carnis. id est particulae corporis que est caro. non quod aliud sit corpus et aliud caro. Et dicit carnis alludens legi. vbi fit mentio de carne. Gen. 17. Circumcidetis carnem preputij vestri etc. Et hoc ut ostenderet quod est quedam carnalis obseruantia. Sed nos non tali sumus circumcisi: sed circumcissione christi. Sicut enim christus assumptus similitudinem carnis peccati. id est carnem passibilem ut a peccato liberaret. ita et remedia legis ut a legis obseruantia liberaret. Vel quam christus facit in nobis que est spiritalis circumcisio. Ro. 2. Non littera sed spiritu. Secundo ostendit quod adepti sumus eam in baptismo. et sic baptismus est spiritalis circumcisio. Et primo ostendit quod in baptismo exhibetur figura mortis christi. Secundo quod in eo accipitur conformitas ad resurrectionem christi ibi. In quo et resurrexistis etc. Dicit ergo. Consepulti etc. quia in eo exprimitur similitudo mortis christi. ut sicut christus postquam in cruce et postea in sepulchro: ita qui baptizati sunt sub aqua et ter sicut stetit christus triduo in sepulchro. Consepulti etiam. id est baptizati ad similitudinem mortis christi. ut sicut in ea destruxit peccata: ita et in baptismo. Et sicut resurrexit de sepulchro ita et nos a peccatis in re: et a corruptione carnis in spe. Et hoc per fidem. quia virtute dei resuscitatus est. ps. Resuscita me etc. Et credens habet resurrectionem sicut princeps huius resurrectionis. Roma. 8. Qui suscitauit ipsum christum a mortuis uiuificabit et mortalia corpora vestra etc. Sed et christus resuscitauit se. Radice est operatio patris et filij. ps. Exurgam diluctio etc. Deinde ostendit quod et vos cum etc. Ostendit eandem similitudinem. et primo ostendit similitudinem. Secundo modum dictorum ibi. Delens etc. Littera non est difficilis. Dixi vos circumcisos quod concisus estis christo in baptismo et comparauit baptismum sepulture et

Explanatio sancti Thome

Mortis. Sed potest dici qd ad propositū magis esset si vi-
 catur qd primo ostenditur qd bapism⁹ sit circūcisio. Se-
 cundo ostendit rationē quare. quia scilicet peccatū est su-
 perfluitas ⁊ caro prepuis est superfluitas. Idem ergo ē
 deponi peccatū ⁊ prepuis. Sed in bapismo deponitur
 peccatum. Ergo est idē qd circūcisio. ¶ Et id dicit. Cū
 essetis mortui in delictis. id est propter delicta vestra. ps.
 Mors peccatorum pessima. ¶ Et ppucto carnis v're. id
 est carnalis concupiscentie qd pertinet ad originale qua-
 si astricti reatu maloz accū ⁊ peccati mortalis hoc faci-
 ens xps conuincit ⁊ c. Ephe. 2. Cum essetis mortui
 delictis ⁊ peccatis vestris ⁊ c. Et hoc remouēs a vobis
 omne peccatum condonans ⁊ remittens vobis omnia de-
 licta. Idem est igitur circūcidi ⁊ conuincari. ⁊ hoc in ba-
 ptismo per remediū mortis peccati. ⁊ cum circūcidimur
 per remotionē peccati originalis. Sed quomodo cōdo-
 nauit? Rēspōdeo dicēdum est qd homo peccādo duo in-
 currit scilicet reatū culpe. ⁊ seruitutē dyaboli. Et ideo di-
 cit quō sunt peccata condonata. Primo quantum ad re-
 motionē seruitutis dyabolice. Secundo ponit ablatiōez
 reatus culpe ibi Expoliās ⁊ c. ¶ Dicit ḡ delens ⁊ c. Qd
 decretum dupliciter potest intelligi. Uno modo lex vet?
 Ephe. 2. Legē mandatorum decretis euacuans ⁊ c. Et
 sic loquitur hic ad iudeos. Quasi dicat. Et vos cōluit
 sicut. Cyrographus est scriptura manualis ⁊ pprie fit
 pro cautionē contractū. Quicunq; frangit decretū dei
 efficitur reus culpe. Et hic reatus consistit ⁊ in memoria
 hominis inde perturbata ⁊ maculata in memoriā dei in-
 dicatur ⁊ demonū qui cruciatur sunt. Hoc ergo rema-
 nens memoria vocatur cyrographū. xps ergo qui cōdo-
 nauit omnia: ⁊ hoc delens cyrographus id est memoriā
 transgressionis. quod cyrographum vel decretū erat ad
 uerius nos. quia vtrūq; erat contra nos. Lex quidez. qd
 faciebat cognitionē peccati ⁊ non iuuabat. Cyrographū
 autē. quia memoriā transgressionis ad puniendū erat.
 Et dicit decretū. quia non remittit vt faciās qd nō pecca-
 ueris. sed quia non est in memoriā dei ad puniendū. nec
 in demonis memoriā ad accusandū: nec in te ad contri-
 standū. ps. Beati quorum tecta sunt peccata ⁊ c. Vel
 cōmunitur loquitur non solus ad iudeos sed ad omnes.
 Unum decretū factū est primo homini. Gen. 2. Ex omni
 ligno paradisi comede: de ligno autē scientie boni ⁊ ma-
 li ne comedas. In quacūq; die comederis morte morie-
 ris ⁊ c. Sed huiusmodi decretum est homo transgressus
 ⁊ hoc in memoriā est cyrographum contrariū nobis qd
 xps deleuit. Et quō? In cruce quando tulit ipm de me-
 dio ⁊ c. Consuetudo em erat qd soluens omnia ad que qd
 tenebat scindebat cyrographū. Homo autē erat in pec-
 cato. sed xps soluit pro nobis patiēdo. ps. Que nō. ra-
 put tunc exoluēbā. Et ideo simul cum morte xpi hoc cy-
 rographū est destructū. Et ideo dicit. Tulit de medio
 id est sustulit de reꝝ natura. ⁊ hoc affigens cruci per quā
 satisfaciens deo: tulit peccatū nostrū. ¶ Deinde cū dicit
 Expoliās ⁊ c. Ostendit quō liberauit a seruitute pecca-
 ti. Detur em qd vsurarius ppter cautionē teneat homi-
 nem captū. Non sufficeret destructio cautionis: nisi libe-
 raret. Sic ⁊ xps. Et ideo dicit. Expoliās ⁊ c. Nec expo-
 liatio refertur ad sanctos mortuos ante passionem xpi. ⁊
 sic xps eos de inferno expoliādo liberauit. Zach. 9. Tu
 vero in sanguine testamenti tui emisti vincos tuos de
 lacu in quo non erat aqua ⁊ c. Isa. 49. Equidez ⁊ capti-
 uitas a forti tolletur. ⁊ quod ablatū fuerit a robusto sal-
 uabitur. Vel de viuis. ⁊ sic expoliāuit eos a demonibus
 Luce. 11. Si autē fortior illo supueniens vicerit eum vni-
 uersa arma eius auferit in quibus cōsistebat: ⁊ spolia ei⁹

distribuet. Job. 12. Princeps huius mūdi ei⁹ sciet foras
 ⁊ c. Dicit ergo expoliās principatus ⁊ potestates. id est
 ipsos demones. Ephe. vlti. Aduersus principes ⁊ pote-
 states: aduersus mundi rectores tenebrarum harum ⁊ c.
 ¶ Traduxit ipsos sanctos p̄sident tanq̄ auctoritatē ha-
 bens in in celū q̄tum ad mortuos ⁊ viuos in regnū glo-
 rie sue. Vel traduxit id est extra duxit. id est expulit prin-
 cipatus ex homine. Isa. 51. Induere fortitudinē brachi-
 um domini ⁊ c. ¶ Malaz id est euident iudicio qd cogno-
 scatur qd traducti sunt. Olim enim torus mundus serui-
 uit idolis nunc non. Vel palā coram multitudine ange-
 loꝝ. tum quia descendit ad infernū sanctorū: ⁊ ruz quis
 ascendit in celū. Et hoc in semetipso id est in sua virtute
 Phil. 3. Scdm opationem qua possit etiā subijcere sibi
 omnia. Alia littera sic habet. Et exuens se carne p̄nci-
 patus ⁊ potestates. exēplauit fiducialiter triūphādo. Et
 exponitur sic. Exuens se carne. id est mortalitate. 1. cor.
 15. Caro ⁊ sanguis regnū dei nō possidebunt. id est mor-
 talitas carnalis corruptionis. Ro. 6. Xps resurgens ex
 mortuis iam nō moritur mors illi vltra nō dominabitur
 ⁊ c. 2. cor. 5. Et si cognouimus fm carnē xpm: sed nunc
 iam nō nouimus. Exp̄lāuit. i. in se exēplū prebuit quo-
 modo sunt vincendi. Reliqua non mutant.

Lectio quarta.

Memo ergo vos iudicet in cibo aut i
 nō potu aut in parte diei festi aut neo-
 menie aut sabbatoꝝ que sūt vmbra
 futuroꝝ. corpus autē xpi. Memo vos sedu-
 cat volens in humilitate ⁊ religioꝝ angeloꝝ
 que non vidit ambulās frustra in flar⁹ sen-
 su carnis sue ⁊ non tenens caput ex quo to-
 tum corpus per nex⁹ ⁊ conuictiones siue
 ministratū ⁊ constructū crescit in augmētū
 dei Si ergo mortui estis cum christo ab ele-
 mentis huius mundi quid adhuc tanq̄ vi-
 uentes mūdo decernit? Ne tetigeritis. ne-
 q; gustaueritis. nec; contractaueritis q̄ sunt
 omnia in interitu ipso vsu scdm precepta ⁊
 doctrinas hominū que sunt rationē quidez
 habentia sapientie in superstitione ⁊ humi-
 litate ⁊ non ad p̄cedū corpori nō in honore
 aliquo ad saturitatē carnis.

Supra ostendit legalia esse impleta in christo propter cir-
 cūcisionē in eo impleta que est legalii professio: hic con-
 cludit eos nō obligari ad legalia precepta ceremonialia.
 Cerimonialia vero erant quatuor scilicet sacrificia. sacra
 sacramenta ⁊ obseruantie. Sacrificia imolabantur deo
 vt oues vituli ⁊ huiusmodi. Sacra erant sicut vasa ⁊ so-
 lennia tempora. Sacramenta erant tria. scilicet circūci-
 sio. agnus paschalis. ⁊ consecratio sacerdotū. Obserua-
 tie autē erant ea que pertinebant ad singularē conuersa-
 tionē populi isrl. vt cibi. vestes ⁊ huiusmodi. Quedam
 vero predictoꝝ p̄tinebāt ad quosdā. vt sacrificia vasa ⁊
 alia huiusmodi. qdā ad oēs. De primis autē nō facit men-
 tionē. sed de tangētibus totū populū sicut nūc bapism⁹.
 Facit autē mentionē de obseruantijs. qz abstinēbāt a cer-
 tis cibis. Leu. 11. vt de q̄drupedib⁹ ab his q̄ vngulā nō
 diuidūt. In potu etiā vas qd nō haberet oꝝculū in iuday
 erat. ⁊ q̄qd in eo erat. Et ideo ḡ tuz ad hoc dicit. Memo

in epistolam ad Colossenses II

vos iudicet id ē cōdēnabiles putet in hoc qd vtimini et
bis vltorib⁹ phibitis in lege Ro. 14. Qui nō māducat
māducatē nō iudicet etc. Itē facit mētiōez de sacris ad tē
porū solennitatē p̄tinētib⁹. In veteri autē lege erat solē
nitas iugis. vt sacrificiū vespertinū et matutinū. quedam
autē q̄ certis tēporib⁹ fiebat. Et horū quedā fiebant plu
ries in anno. quedā semel t̄m. sicut pascha. scenopogia
et penthecosten. sed sabbatū et neomenia pluries. qz istū
qualibz ebdomada. illud semel in mēse. Et hui⁹ rō erat
quia omnia festa tendūt ad honorē dei. Impēdūt autē
deo honorē. vlt ppter aliqd eternū: et sic est iuge sacrifici
um. vlt ppter aliqd tēporale. et hoc q̄tum ad totū homi
nū statū. et sic sunt duo scz creatiōis b̄ficiū et sic est sabba
tum. Exod. 20. Memento vt diē sabbati sanctifices. Et
ratio ponit ibi. qz septimo die requieuit. Et ratio allego
rica ē. qz significat quietē xp̄i in sepulchro. Et anagogi
ce querit anime in deo Itē b̄ficiū p̄pagatiōis et p̄serua
tiōis qd fit p̄ tēpus. Et qz iudei obstruāt tēpora a luna
ideo dicit: Fēstā neomenie. id est noue lune. Sunt etiā
alīe causē scilicet liberationis specialis. et sic superaddite
sunt aliē solennitates. et ideo dicit: In p̄re diei festi. aut
neomenie q̄ fit quolibet mēse. Leuit. 23. aut sabbatorū
p̄ qualibet septimana. Et dicit sabbatorū. quia sabbatū
est requies. et isti habebāt plura sabbata. qz septimū diez
et septem septimanas scz p̄theocosten. que in septima se
ptimana est a pascha: que est principū anni. et septimum
mēsem et septimū annum in quo fit remissio debitorū
Itē septima septimana annoz scilicet in tubileo. Et ideo
dicit Sabbatorū. Quasi dicat. Nullus vos condemnet
quia hec non obseruatis. Et hoc ideo. qz sunt vmbre fu
turoz scz xp̄i. Et ideo veniēte x̄p̄o debet cessare vmbra
bia. Corpus autē xp̄i. i. corp⁹ p̄tinēs ad xp̄m. qm̄ qd vi
det vmbra sperat qz corp⁹ sequat. Legalia autē sunt vmbra
p̄cedēs xp̄m et cū figurabāt v̄tūz. Et ideo dicit. Cor
pus. i. veritas rei pertinet ad xp̄m: sed vmbra ad legēz.
Deinde cū dicit. Nemo vos seducat etc. loquit̄ cōtra
seductores et deceptores. Et p̄mo monet vt nō decipiantur.
Secūdo arguit deceptos ibi. Signis mortui etc. Itē
primo reddit cautos a seductiōe. Secūdo ostendit p̄ qd
seducant ibi. Volens in humilitate etc. Tertio in q̄ veni
ciat ibi. Que nō vidit etc. Dicit ergo. Nemo vos sedu
cat scz a veritate quas dixi. Ephe. 5. Nemo vos seducat
in vmbis verbis etc. Seducūt enī in humilitate istī p̄seu
do introducēs legalia. qz vtebant̄ simulata sanctitate.
Sanctitas autē in duobus cōsistit scz in humana cōuersa
tione et cultura dei. Isti autē ostendebāt humilē cōuersa
tione vidētēs nō curare de reb⁹ mūdi. Et ideo dicit: In
humilitate Eccl. 19. Est q̄ nequit se humiliat et interiora
eius plena sunt dolo. Itē dicebant se p̄dicare ad reue
rentiā dei. Et dicit. Et religione angeloz. Religio enī
est fm̄ nullū q̄ cū dā nature quā diuinā vocat̄ cultū et ces
rimoniā afferit. 2. tibi. 3. Habētēs quidē speculē pietatis:
virtutē autē eius abnegātes. Et fm̄ glo. legit̄ sic. In re
ligione etc. Quia p̄ hoc intrēdunt qz videant esse angeli
id est nunciū dei. Mat. 7. Attendite a falsis p̄phetis etc.
Et in religioe angeloz ad l̄ram. qz ver⁹ lex est tradita p̄
āgelos in manu mediatoris. vt dicit Gal. 3. Heb. 2. Si
enī qui per angelos dictus est fimo factus est firm⁹ etc.
Et isti dicebant cultū legis obseruādum. qz tradita erat
p̄ angelos. Sed tamen triplex est eoz defectus scz scien
tīe iusticie et fidei. Et q̄tum ad p̄imum dicit. Volens que
non vidit. id est intellexit p̄suadere. et semp̄ repetas. Ne
mo vos seducat. Isti enim nesciebant quo sine data est
set lex. i. tibi. 1. Volentes esse legis doctores non intelli
gentes neqz que loquunt̄: neqz de quib⁹ affirmāt. Quā
tum ad secundū dicit. Ambulans frustra iſtat. Licet sic

humilitatē pretendāt. Et ponit duo. scz qz religio eoz
sit inutilis. qz ambulat̄ frustra scz operātes opa que nō
p̄sunt ad vitā eternā. Sap. 3. Inutilia sunt opera eoz
Job. 39. Frustra laborant nullo timore cogente. Itē p̄
tendunt falsam humilitatē. Unde dicit. Inſtat etc. Dif
ferētia est int̄ inflatū et pingue. quia pingues veritatis
sunt pleni. inflati vero vacui sed vento extensi. Qui er
go vere sunt humiles. sunt pleni. sed qui apparēt t̄m in
flati. Sap. 4. Dirumpe illos inflatos sine voce. Hoc sen
su intelligit̄ illud. Sciētia inflat. 1. cor. 8. Hec sapiētia
est grauis. scz qz inflat nō que est ex deo. Mat. 16. Caro et
sanguis nō reuelauit tibi etc. Quātum ad tertium dicit
Non tenēs caput. scz xp̄m p̄ fidē. Et talis decipit. qz si
ne xp̄o est in tenebris. 1. tibi. 6. Si qd non acq̄sicit sanis
verbis etc. Sed quare ē caput? R̄ndet dicens. Quia ab
eo dependet totum bonum corpis scz ecclie. In corpore
enī naturali sunt duo bona. scz cōpactio membrorū et au
gmentum corpis. Et hoc habet ecclia a xp̄o. Et eo enim
dependet totum corpus. Ro. 12. Multi vnum corp⁹ su
mus in xp̄o etc. Et ideo dicit Cōnexum. In corpore enī
est duplex cōiunctio mēbroz. scz scdm̄ cōtactum. qz ma
nus est cōiuncta vlnē. hec pectori et sic de alijs. Alia ē
cōnexio seu cōiunctio neruoz. Et ideo dicit Cōiunctū
et cōnexum. Sic in ecclia est cōiunctio per fidē et sciēt
iam. Ephe. 4. Unus d̄s vna fides. vnuz baptisma. S
hoc nō sufficit nisi sit cōnexus charitatis et cōnexio sacra
mentoz. et ideo subdit. Subministrat̄ p̄ nex⁹. qz p̄ cha
ritatē vnus subministrat alteri. Auget etiā p̄ xp̄m. quia
crecit scz corp⁹ cōiunctum sic in augmentū dei. i. quod
deus facit in nobis. ps. Deat⁹ vir cuius est auxiliū abs
te ascensionis in corde suo disposuit etc. Vel dei id ē xp̄i
qui deus corpus auget dum auget ecclia. Ephe. 4. Ad
cōsumationē sanctoz in opus ministerij in edificatiōz
corpis xp̄i etc. Deinde cū dicit. Si q̄ mortui etc. Argu
it̄ de ceptos. Et p̄mo ponit rōez redargutiōis ex cōd
itiōe p̄ceptoz. Secūdo ex p̄ditiōe eoz in q̄b⁹ decipit
bant̄ ibi. Que omnia sunt etc. Cōditio eoz erat libertas
qz sicut erāt mortui peccato: ita et legi. Unde seruare eā
nō debebāt. Dicit q̄. Si mortui estis cū xp̄o mortuo le
gi ab elementis mundi id est a legalib⁹ obseruantijs. q̄
iudei seruēbāt deo vero: tamē sub elementis. sed gētilēs
sub ipso elementis. qd adhuc veritate cognita tanq̄ in
hoc mundo vt iudei decernitis tāgēda et comedēda scilicet
licet dicens: Ne tetigeritis hoc qz peccatum est: neqz gu
staueritis de porco et anguilla. Leuit. 11. Deinde cū
dicit. Que omnia etc. Ostendit qualiā sunt ex pte legalū
um dīcēs qz sunt noxia et vana et grauisa. Tū dicit. Que
omnia sunt in interitum: qz mortifera post passiōē chri
sti ponētibus spem in eis. sed post tēpus gratie diuulga
te simplicitē om̄ibus sunt mortifera. Ad dico p̄p̄t op̄ini
onē hieronimi et aug⁹. que supra ad Gal. 2. cap. ponit.
Ad interitū q̄ et in mortē p̄ducētia sunt. Et si dicat qua
re q̄ legimus vetus testamentū: dicit qz legimus ad testi
monū non ad vsum. Et ideo dicit: Sunt in interitū ipso
vfu. id est non ad testimoniū scz ad vsum Itē sunt vana q̄
nō innitunt̄ rōi nec auctoritati: sed hec nō innitunt̄ au
toritati diuine scz humane. Tū dicit fm̄ p̄cepta. S; nū
quid nō sunt p̄cepta a deo? Respondeo sic quousqz veni
ret veritas. Mat. 15. Trituz fecistis mandatū dei pro
pter traditiones vestras. Itē non innitunt̄ rationi: q̄
sunt habentia rationē sapientie in sup̄sticiōe. Quasi dicit.
Non habet rationē que inducat: nisi ad supersticiōz
id est ad religionem supra modū et extra tempus ipsoz
obseruatum. Et in humilitate scilicet simulata t̄m scdm̄
deiectionez. quia q̄ liberatur per christum a seruitute le
gis non debet se supponere seruituti. Gal. 5. Nolite ite

Explanatio sancti Thome

Fun. sub iugo seruitutis contineri etc. Seruant tñ aliq̄ q̄
et si nō auctoritate diuina tñ humana rōe sunt vilia . sed
hoc deficit hic. Sunt em̄ graua bec fm̄ se considerata .
Tria aut̄ desideramus scz quietē honorē et sufficientiam
que bec legalia non habēt. Subtractio em̄ ciboz cōtra
ria est saturitati. Inducunt etiā laborē propt̄ obseruati
as multiplices. Nec sunt ad honorē sed ad confusionem
mīsa. vt illa aspersio cineris et huiusmodi. Act. 15. Hoc
est on⁹ quod nec patres nostri nec nos portare potui
mus etc. Ad non p̄cendū corpori id est ecclie nō ad hono
rem deit̄ sed ad saturitatē carnis. id est ad implendū car
nalem affectum.

Capitulū tertium.

Sicut si consurrexistis cū xp̄o : q̄
sursum sunt querite vbi xp̄s ē in
dextera dei sedēs. que sursum sunt
sapite nō que sunt super terram
Mortui em̄ estis et vita vestra abscondita ē
cū xp̄o in deo. cū aut̄ xp̄s apparuerit vita ve
stra. tunc et vos apparebitis cū ip̄o i gloria
Mortificate ergo mēbra v̄ra q̄ sunt sup̄ ter
ram. fornicationē. imundiciā. libidinē. concu
piscentiā malā. et auariciā que est simula
crozū seruitus propter que venit ira dei in
filios incredulitatis in quibus ambulastis
aliquando cum viueretis in illis .

Supra apostol⁹ monuit fideles cōtra seducētes : hic in
struit eos contra perueritatē moy. et p̄mo pp̄dit genera
lē doctrinā. Secūdo specialē ibi. Mulieres subdite etc.
Circa primū duo facit . qz primo instruit eos de habēda
recta intētionē finis. Secūdo de recitudine hūane acti
onis ibi. Mortificate etc. Itēz prima diuidit in duas p̄
tes. qz primo ponit modū instructionis. Secūdo assignat
rationē ibi. Mortui em̄ etc. Circa primū primo ponit sus
ceptū beneficiū. Secūdo ex hoc p̄cludit instructionis do
cumentū ibi. Que sursum etc. Beneficiū est q̄ surrexim⁹
cū xp̄o resurgente. sed hoc dupliciter. Ino modo per sp̄z
copozialis resurrectionis. 1. cor. 15. Si aut̄ xp̄s predicat
qz resurrexit a mortuis. quō quidā dicunt in vobis quo
nā resurrectio mortuoz nō est. Itē cū eo resurgente re
paramur ad vitā iusticie. Ro. 4. Tradit⁹ est pp̄ deli
cta nostra. et resurrexit propt̄ iustificationē nostrā. Qua
si dicat. Si xp̄o resurgente et vos resurrexistis. 2. cor. 4
Qui suscitauit dñm iesum et nos cum iesu suscitabit etc.
Deinde cū dicit. Que sursum etc. Concludit documē
tum debiti finis. et primo p̄ cōparationē ad finē et vt sinez
principaliter aliq̄s intēdat. Secūdo vt fm̄ finē de alijs
iudicet. Dicit ergo Si consurrexistis cū xp̄o que sursum
sunt querite. Mat. 6. Primū querite regnū dei et iustici
am eius etc. Sic em̄ est finis. ps̄. Unā p̄t̄ij a domitō etc.
Et ideo hoc dicit vbi xp̄s sedet in dextera. Mat. vl. Do
min⁹ quidē ibs postq̄ locutus est eis assumpt⁹ est in ce
luz et sedet a dextris dei etc. ps̄. Sede a dextris meis etc.
Et intelligēda est dextera nō pars aliqua copozalis sed
similitudinaria. Dextera em̄ est potior pars hominis . xp̄s
ergo sedet ad dexterā. qz fm̄ qz homo in potiorib⁹ bonis
patris est. sed fm̄ qz deus in equalitate eius est. Et sic sit
ordo in vobis . vt quia xp̄s est mortuus et surrexit. et sic ē
assumptus a dextris dei : ita et vos moriamini peccato .
vt postea viuatis vita iusticie. et sic assumamini ad gliaz.
Vel nos resurrexim⁹ per xp̄m ip̄e aut̄ ibi sedet. ergo de
siderium n̄m debet esse ad ip̄m. Mat. 24. Vbi fuerit

corpus ibi cōgregabunt et aquile etc. Mat. 6. Vbi ē t̄p̄
saurus tuus ibi est et cor tuū etc. Itē debem⁹ iudicare de
alijs fm̄ ip̄m. Et ideo dicit. Que sursum sunt sapite etc.
Astruit vnū et aliud negat. Sapit autē que sursum sunt
qui fm̄ signas rationes ordinat vitā suā et de omnib⁹ ius
dicat s̄z eā. Itē. 3. Nec est sapiētia de sursum descēdens
Sapit aut̄ que sunt super terrā q̄ fm̄ terrena bona omnia
ordinat et iudicat. iudicans ea summa bona ps̄. 3. Et
gloria in cōfusione eoz qui terrena sapiunt etc. Deinde
de cū dicit. Mortui em̄ etc. Ponit ratio monitionis. Et
primo cōmēmorat quandā mortē. Secūdo innuit oculat
tationē cūcūda vite ibi. Et vita etc. Tertio docet huius
vite manifestationē ibi. Cū aut̄ xp̄s etc. Prius em̄ vnū
phibuit et aliud astruit. et nunc ad bec duo redit. Pri
mo sic. Non sapite que sunt terrena. quia mortui estis ter
rene conuersationi. Mortuus em̄ hūc vite non sapit ea
que sunt huius mundi. ita et vos si mortui estis elemētis
huius mundi. Ro. 6. Estimare vos mortuos esse qui
dem peccator viuentes aut̄ deo etc. Esa. 26. Mortentes
non viuant. gigantes non resurgāt etc. Cū aut̄ dicit. Si
stimare etc. Subdit. Viuentes. Et ideo alia vita est cōcē
ta. vnde etiā hic dicit. Et vita vestra etc. Et hanc vitā ac
quirimus nobis per xp̄m. 1. jo. 3. Christus p̄ peccis no
stris mortu⁹ est. iustus p̄ iniūctis etc. Quia vero bec vis
ta est p̄ xp̄m. xp̄s aut̄ est occultus a nobis. qz est in gloria
dei patris. Et similit̄ vita que per eū nobis dat̄ est in oc
culto vbi scilicet xp̄s est in gloria dei patris. p̄uērb. 3.
Longitudo dier̄ in dextera eius. et in sinistra ei⁹ diuitie
et gloria. ps̄. Quā magna mīliti do dulcedinis tue. quā
abscondisti tūmētibus te etc. Apoc. 2. Vincēt dabo mā
na absconditū etc. Ideo cū dicit. Cū aut̄ xp̄s etc. Ostēdit
quō manifestat̄ scilicet sicut et xp̄s quia dicit in ps̄. De
manifeste veniet. Et ideo dicit. Cū aut̄ apparuerit xp̄s
vita v̄ra. quia ip̄e est actor vite vestre. et quia in amore
eius et cognitione consistit vita vestra. Gal. 2. Cū ego
tam nō ego. vinit vero in me xp̄s etc. Tunc vos appare
bitis. 1. jo. 3. Cum apparuerit similes ei erim⁹ scilicet in
gloria. Itē. 3. Ab austro veniet et sanct⁹ de mōte phar
ran etc. Deinde cū dicit. Mortificate etc. Ordinat hu
manā actionē. Primo per cōhibitionē peccator. Secū
do per instructionē bonoz mox ibi. Induite vos etc. Cir
ca primū duo facit. quia primo p̄mittit monitionē. Se
cundo eius rationē exponit ibi. Expoliantes vos etc. Itē
rum prima in duas. quia primo prohibet vitia carnalia.
Secundo rationē assignat ibi. Propter q̄ etc. Circa pri
mum duo facit. quia primo ponit generalē phibitionē.
Secūdo explicat in speciali ibi. Que sunt etc. Dicit q̄ nō
debet̄ sapere que sunt sup̄ terrā : sed mortificate quicquid
terrenū et specialiter mēbra que sunt etc. Quod pot̄ ex
poni similitudinariē. quia conuersatio nostra est cōtinēs
multos actus. sicut corpus multa mēbra. et in cōuersati
one bona prudentia est sicut oculus dirigens . fortitudo
aut̄ sicut pes portās. In mala vero astutia sicut ocul⁹. p̄
tinacia vero sic pes. Bec q̄ mēbra sunt mortificāda. Vel
aliter de mēbris copozis carnalibus dixit. Mortui estis
etc. scilicet terrene conuersationi. Quō. Et respōdēs di
cit. Mortificate etc. Instantū ergo moriamur culpe. in q̄
tum viuificamur per gratiā. Ita em̄ gratie reparat nos
q̄tum ad mēbra nō totaliter q̄tum ad corpus p̄pter fos
mitē Ro. 7. Ego ip̄e mente seruiui legi dei. carne autem
legi peccati Et paulo ante. Video aliā legē in membris
meis repugnantē legi mentis mee etc. Qui ergo mortui
estis q̄tum ad mentē mortificate concupiscētiā in mē
bris q̄ sūt sup̄ terrā in q̄tū sūt sup̄ terrā et terrena corpora. 1. cor.
6. Castigo corp⁹ meū et in seruitutē redigo etc. id ē nō p̄
mittendo et se peccati ad carnalia. Et ideo ponit pecca

in epistolam ad Colossenses III

ta in speciali. Et primo pure carnalia. Secundo media ibi. Et auaricia etc. Inter carnalia maxime concupiscens ra inclinat ad luxuria ubi est actus turpis. Et hoc vltimum naturam animi non rationis. quia omne peccatum est contrarium rationi. Et ideo dicit Fornicationem. Tob. 4. Attende tibi ab omni fornicatione etc. Vel contra naturam et sic dicit: Immundicia. Item delectatio est imunda. Unde dicit: Item concupiscencia praua. Unde dicit: Concupiscencia mala. Item ponit peccata media. Et primo auaricia cuius obiectum est corporale scilicet pecunia et complet in delectatione spirituali scilicet dominio talium. Et ideo comunicat cum carnalibus peccatis Et subdit. Que est idolorum seruitus Ephe. 5. Aut auarus. quod est idolorum seruitus. Sed nuncquid auaricia ex suo genere est species idolatrie. et auarus peccat tanquam idolatra? Respondeo dicendum est. Non secundum speciem sed secundum similitudinem. quia auarus ponit vitam suam in pecunia. Idolatra est qui exhibet alicui ymagini honorem debitum deo. Auarus autem honorem debitum deo exhibet pecunie. quia tota sua vita circa hoc est. Quia vero auarus non intendit circa pecuniam se habere ut ad deum sicut idolatra ideo est minus peccatum. Deinde cum dicit Propter que venit etc. dicitur ratione quare vitanda sunt hec peccata. Et est duplex. Una que mouet omnes. et alia que specialiter istos peccata est vitanda dei. quia propter carnalia venit ira dei vindicta dei in filios dissidentie. id est peccatores qui dissident de deo. quia luxuria est filia desperationis. quia multi ex desperatione spiritualium dant se totaliter carnalibus. Et est dissidentie. quia quantum est de se non est confidendum ut corrigantur. et ideo venit ira dei sicut in Hebr. 6. et 7. de sodomitis et in diluuium. 18. et 19. Alia ratio est. quia illi aliquando fuerunt tales. Unde dicit. In quibus et vos ambulastis aliquando scilicet de malo in peius. Et ponit hanc rationem propter duo scilicet et propter quod peccatus dicitur. 1. Per. 4. Sufficit preteritum tempus ad voluntatem genitum consummandam qui ambulauerunt in luxurijs etc. Vel quia experti estis quod in eis non est utilitas sed confusio. Ro. 6. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis?

Lectio secunda.

Nunc autem depolite et vos omnia. iram. indignationem. malitiam. blasphemiam turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem: expoliate vos veterem hominem cum actibus suis. et induentes nouum cum qui renouatur in agnitione dei secundum imaginem eius qui creauit eum: ubi non est gentilis et iudeus. circuncisio et prepucium. barbarus et scitha. seruus et liber. sed omnia et in omnibus christus.

Supra apostolus monuit fideles contra vitia carnalia: hic monet eos contra vitia spiritualia. Et primo ponit vniuersalem ammonitionem. Secundo per partes distinguit. Dicit ergo aliquando ambulastis in illis: sed nunc depolite omnia non solum carnalia sed omnia. 1. De. 2. Depolentes omne malitiam et omne dolus et simulationes: et inuidias et detractiones etc. Distinguit autem vitia spiritualia in duo. Primo in peccatum cordis. Secundo oris ibi. Blasphemie etc. Et primo ponit iram. Ira enim virtus iusticie dei non operatur. et hec est deponenda. Secundo in indignatione que oritur ex ira. que est quando quis reputat aliquem indignum eorum que habet vel ut comparet alij.

Et 27. Indignatio non est mihi. Malitiam que consequitur ad hec duo scilicet quando quis molitur malus proximo inferre. Jac. 1. Abicientes omnem immundiciam et abundantiam malicie in mansuetudine etc. Deinde ponit peccata pertinentia ad peccatum oris. Et sunt tria genera peccatorum oris. Per hoc enim peccatum designat inordinatio mentis. Et primo in comparatione ad deum. et hec est blasphemia. Leu. 24. Educ blasphemum extra castra. et ponant omnes qui audierunt manus suas super caput eius et lapidet eum populus vniuersus etc. Et sic quecumque blasphemia est peccatum mortale. Sed quid si fit subito? Respondeo dicendum est quod si fit subito ita quod non percipit se blasphemare. non peccat mortaliter. Sed credo quod contumeliosus subito. si tamen percipit quod dicit verba blasphemie peccat mortaliter. Secundo designat inordinationem circa concupiscenciam dicens: Turpe sermonem de ore vestro Ephe. 4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat etc. Tertio inordinationem contra proximum et hoc est mendacium. Prover. 19. Qui loquitur mendacium non effugiet. Deinde cum dicit Expoliate etc. ostendit rationem quare sunt vitanda predicta vitia. quia scilicet deposita vetustate debet indui nouitas. Mat. 9. Nemo mittit commensuram panni rudis in vestimentum vetus etc. Et primo ponit depositionem vetustatis. Secundo assumptionem nouitatis ibi Et induentes etc. Dicit ergo Depolite hoc expoliate etc. Hanc hoc inuenerat per peccatum Hebr. 8. Quod autem antiquat et senescit prope interitum est. Et hec vetustas propinquat corruptioni. quia peccatum est via ad corruptionem. Item per peccatum perditur virtus et decor spiritualis: que quidem vetustas est introducta per peccatum primi parentis Ro. 5. Sicut enim per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit et per peccatum mortis: ita et in omnes homines pertransiit in quo omnes peccauerunt. Hunc ergo veterem hominem id est vetustatem peccati. Ro. 6. Vetus homo noster simul crucifixus est ut destruat corpus peccati. ut ultra non seruiamus peccato etc. Exuite cum actibus suis. Ephe. 4. Depolite vos secundum preteritam consecrationem veterem hominem qui corripuit secundum desideria erroris etc. Vetus homo est animus interior res nouatus. quia homo ante gratiam habet mentem interiore peccato subiectam. Et quando reparatur per gratiam habet nouitatem. ps. Renouabitur ut aquile iuuentus tua etc. Sal. vlti. In christo iesu neque circuncisio neque prepucium aliquid valet: sed noua creatura etc. Noua creatura est gratia innouans: sed adhuc vetustas remanet in carne. Sed si se quis iudicium noui hominis: tunc induit nouum hominem si vero concupiscit secundum desideria carnis induit vetustatem Ephe. 4. Induite nouum hominem qui secundum deum creatus est in iusticia et sanctitate vitatis. Deinde dicit Et induentes etc. Describit nouum hominem Et primo ostendit renouationis modum. Secundo ubi renouetur. Tertio secundum quid renouatur. Ostendit ergo quod interior homo veteris ignorantiam dei renouat per fidem et agnitionem dei. 2. corinthiorum. 3. In eandem ymaginem transformamur a claritate in claritate tanquam a domini spiritu Sed ubi est hec renouatio? Ibi scilicet ubi est ymago dei que non est in potentia sensitiue partis sed in mente. Unde dicit secundum imaginem id est ipsa dei imago que est in nobis renouatur et hoc secundum ymaginem eius scilicet dei qui creauit eum. Dicitur autem nouus creatus. quia anima rationalis non est ex tera sed a deo creata. Deinde cum dicit Ubi non est etc. ostendit hanc inuolutionem esse omnibus communem: alioquin non pertineret ad hominem in quantum homo. Et hoc quia facta est secundum aliquid quod conuenit omnibus. Quintuplex autem hic cadit distinctio inter homines. Una secundum sexum corporeum: et hanc excludit dicens: Ubi non est masculus

Explanatio sancti Thome

et femina. quia non differunt mente sed fm sexum corpo-
reum. Secundo p nationes. et hanc excludit ibi Gentil
et iudeus. Mi em ex fidelibus. illi ex infidelibus. et tamē
vterq; mente rationales. Ro. 3. An iudeorum deus tm?
Honne et gentiu? Immo et gentiu. Tertia fm ritū certū
et propriū. qz quidā legis pfectionē. et quidā ritū eundē
non habebāt. Ro. 10. Idē dñs omnium et. Alia fm lin-
guam ibi Barbarus et scitha. Scithia est versus septen-
trionē. barbarietas aut extraneitatē dicit. Unde barba-
ri quasi extranei. Et simplicitē est barbarus qui extraneus
est ab homine inq̄tum homo. et hoc est inq̄tū rationalis
et ideo illi barbari sunt qui nō regunt rōe et legib⁹. et ido
barbari naturalitē sunt serui et in xpo non differunt. qz et
si ius civile non habēt. tamē legē habēt xpi. Alia fm cō-
ditiones. quia quidā serui quidā liberi. in xpo autē sunt
omnes similes Job. 3. Paruus et magnus ibi sunt et. Er-
go nō sunt hec differētie in xpo. sed est omnia in omnib⁹
xps. Nō em est circūcisio nisi per xpm. et libertas p xpm
si non es liber: libertas tua est xps. Si nō circūcisus cir-
cūcisio tua est xps et sic de alijs. Et in omnibus. qz omni-
bus beneficia sua dat.

Lectio tertia.

Induite vos ergo sicut electi dei sā-
cti et dilecti viscera misericordie be-
nignitatem. humilitatē. modestiā.
patientiā supportantes iniucē et donantes
vobismetipsis si quis aduersus aliquē ha-
bet querelā sicut et dñs donauit vobis. ita et
vos. Super omnia autē hec charitatē habe-
te quod est vinculū pfectionis: et pax xpi ex-
ulter in cordib⁹ vris in qua et vocati estis in
vno corpore et grati estote. Verbū xpi habi-
tet in vobis habūdanter in omni sapiētia do-
cētes et cōmonētes vsmetipos in psalmis
et hymnis et canticis spiritalib⁹: in grā can-
tātes in cordibus vris deo. Omne qdcunq;
facitis in verbo aut in opere: omnia in no-
mine dñi nostri iesu christi grās agētes deo
et patri per ipsum.

Supra apostolus inducit fideles ad vitandū mala: h in-
ducit eos ad operandū bona. et pmo ad opa pcculartuz
virtutū. Secūdo ad opera virtutū principalū pcculentiū
aīas ibi. Sup omnia et. Et primo cōmemorat eoz cōdi-
tionē. Secūdo subdit virtutū cōnumeratōnē ibi Viscē-
ra misericordie et. Dicit ergo Si induistis nouū homi-
nē debetis induere nouū hominis pres sez virtutes Ro.
13. Abijciamus ergo opera tenebrarū: et induamur arma
lucis et. Quibus induimur: quando quicqd exteri ap-
paret est virtutibus ornati. Sed quibus virtutib⁹? Ali-
ter induunt milites: aliter sacerdotes. Ergo induite vos
bis conueniētia vestimenta. Et electis et sanctis. Et qd
dicit electis pertinet ad remotionē a malo. qd dicit san-
ctis ad donū gratie. 1. cor. 6. Abluti estis: sed sanctifica-
ti estis. Leu. 11. et 19. Sancti estote: qz ego sanctus sum
dñs deus vester et. Et dicit Dilecti p̄inet ad p̄paratio-
nē future glie. Job. 13. In finē dilexit eos. s. vite eterne
Et describit hic vestimēta q̄ p̄tegunt nos in aduersis et
p̄p̄is. 2. cor. 6. p̄per arma militie a dextris et a sinistris
et. Et pmo q̄ habēda in p̄p̄is. Secūdo q̄ in aduersis
ibi. Patientiā et. In p̄p̄is aliqd debem⁹: et pmo p̄p̄io
misericordiā. Et ideo dicit. Viscera misericordie. Lu. 1.

Per viscera misericordie dei nri et. Phil. 2. Si qua vis-
cera misericordie et. id ē misericordiā ex affectu p̄cedē-
tē. Ad omnes vero consequēter est habēda benignitas
q̄ est quasi bona igneitas Ignis em liquefacit et esluere
facit humida. Si in te est bonus ignis: liquefacit quicquid
humiditatis habes et dissoluet. Hanc facit sp̄s sanctus.
Sap. 1. Benignus est spiritus sapientie Ephe. 4. Esto
te aut iniucē benigni: misericordes et. In corde debes
humilitatē Eccl. 3. Quanto magis es humilia te in om-
nibus et. In exterioribus debes modestiā: q̄ ponit mo-
dū ne in p̄p̄is excedas Phil. 3. Gaudete in dño sem-
per: itez vico gaudete. modestia vestra nota sit omnibus
homnibus. In aduersis tria sunt arma habēda. scz pati-
entia que facit qz animus p̄pter aduersa nō amoueat
ab amore dei et rectitudine iusticie. Lu. 21. In patien-
tia vestra possidebitis animas vras et. Sed quia quan-
doq; contingit qz aliqd a iusticia nō declinat q̄tuz est de
se. tū aliorū mores sunt ei ipotabiles. ideo dicit. Sup-
portates iniucē. 2. Pe. 2. Habētis apud eos qui de die
in diē iustā animā inquis operib⁹ cruciabāt et. Ro. 15.
Debemus nos firmiores ibecillitates infirmoz sustine-
re et. Tertio condonatiōnē ibi. Et donātes id est parce-
tes. 2. cor. 2. Nā et ego qd donauī. si quid donauī. p̄p̄
vos in p̄sona xpi et. Condonat aut quis iniuriā qm non
habet rancorē ad eū: nec malū contra ipm pcurat. Sed
qm necessitas puniēti est: tunc puniēdus est. Et addit
rationē sicut et dñs Eccl. 28. Homo homini seruat iraz
et a deo querit medelā et. Mat. 18. Omne debitū dimi-
si tibi et. Et post. Homne ergo oportuit et te misereri eoz
serui tui sicut et. Deinde cū dicit Sup omnia et. Indu-
cit ad principales virtutes pcculentiū alias. Et principa-
lior est charitas inter virtutes. sapiētia vero inter dona
Charitas quidē informā omnes virtutes: sapiētia ve-
ro dirigit. Primo igit inducit ad primū. Secūdo ad se-
cundū ibi. Verbū xpi et. Primo inducit ad charitatem
habēndā. Secūdo ad charitatis effectus ibi. Et pax et.
Dicit ergo. Sup omnia induatis charitatē q̄ omnib⁹ p̄-
dicatis maior est. vt dicit. 1. cor. 13. Super omnia id ē ma-
gis q̄ omnia. quia est finis omnū virtutū. 1. ibi. 1. Finis
aut p̄cepti est charitas et. Vel sup omnia debem⁹ ha-
bere charitatē. quia est super omnia alia. 1. cor. 12. Ad
huc excellentiorē viā vobis demonstro et. Et hoc qz si-
ne ipsa nihil valent alia. Et hec charitas figurat p̄ unū
cam inconfutū. Job. 19. Et ratio huius quare est habē-
da est. quia ē vinculū. fm glo. per omnes virtutes homo
perficitur. sed charitas cōnectit eas ad iniucē et facit eas
perseuerantes. et ideo dicitur vinculum. Vel ex natura
sua est vinculum. quia est amor qui est vniciens amatum
amanti. 1. Pe. 11. In funiculis adam traham eos in vin-
culis charitatis et. Sed addit p̄fectionis. quia ē vnū
quodq; perfectū quando adheret fini vltimo scilicet deo
quod facit charitas. Deinde cū dicit. Et pax et. Nos
net ad actus charitatis. Et ponit duos actus scilicet pa-
cem et gratitudinem. et tertiu innuit scilicet gaudiu. D-
cit ergo. Et pax xpi et. Ex charitate mor oritur pax que
est scdm Augustinus tranquillitas ordinis sibi a deo in-
stituti quod facit charitas. Qui em aliquid diligit con-
cordat cum eo in voluntate. ps. Pax multa diligentib⁹
legez tuam et. Exulter quia charitatis effectus est gau-
dium quod sequitur ex pace. Proverbior. 12. Qui pas-
cis ineunt consilia sequitur eos gaudium et. Sed nō di-
cit simpliciter pax. quia est pax mundi quam deus nō ve-
nit facere s; xpi quam fecit in dēu et homines. Mar. 9.
Pacē habete in vob: quā anūciat. Lu. 11. Et iter ibi
in medio eoz et dixit eis. Pax vob et. Et debet h̄re qz in
ista vocati estis et. 1. cor. 7. In pace vocati nos deus.

in epistolam ad Colossenses III

Et h' subdit: in vno corpe. i. vt sit i vno corpe. Effectus
 ali' est sit' grati. Sa p. 16. In grati spes itaq' hibernalis
 glacies tabescit: et disperiet tanq' aq' supuacua. Deinde
 de cum dicit. Verbu' xpi et. monet ad sapientiaz: et prio
 docet sapientie originē. Secdo sapientie vsum ibi: Docen-
 tes et. Ad hoc etiā q' quis habeat sapientiam verā oportet
 considerare vnde oriat'. Eccl. i. Fons sapie verbu' dei
 in excelsis. ergo ex verbo xpi hauriatis eā. Deutero. 4.
 hec ē sapia v'ra et intellet' corā populis et. i. Cor. 1.
 Qui fact' ē nobis sapientia a deo et. Sed aliq' non hnt
 verbu': iō nec sapiam. Et iō dicit habiter. Prover. 3. Cir-
 cūda eas gutturi tuo et describe in tabulis cordis tui et.
 Aliquib' sufficit modicum quid de verbo xpi: sed apls
 vult q' habeam' multū. Et iō dicit Abundāter. 2. Cor.
 9. Potens ē de' oēm grām abundare facere i vobis vt
 in omnib' temp oēm sufficientiā habētes abundetis i oē
 opus bonū. Prover. 2. Sicut thesauros effoderis eam
 et. Et addit. In omni sapia id ē in oibus p'ncipiū ad
 sapiam xpi debentis studere scire. Act. 20. Nō subterfu-
 gi quo min' annūciare vobis oē consiliū dei et. Eccl. 21
 Cor fatui quasi vas cōfractū et oēm sapiam nō tenebit
 et. Triplex aut' ē v'us hui' sapientie scz instructiois de
 notiois et directionis. Instructio duplex scz ad cogno-
 scendū vera. Unde dicit. Docentes Quasi dicat. Habi-
 ter ita abundāter in vobis vt de oibus sitis instructi per
 ipm. 2. Th. 3. Omnis scriptura diuinit' inspirata vri-
 lis ē ad docendū ad arguendū et. Et ad cognoscendū
 bona iō addit. Et cōmonētes volentes ipos id ē exhortā-
 tes vos ad bona opa. 2. Pe. 1. Suscitare vos in cōmo-
 natione et. Secdo ponit v'ū deuotionis. Unde dicit.
 In psalmis et hymnis et. In psalmis qui designant iocū
 ditare bone opationis. ps. Laudate eū in voce exultatio-
 nis et. Hymn' ē laus cū cantico. ps. Hymn' oibus san-
 ctis ei' et. Canticis spūalibus q' quecūq' nos facim'
 debem' referre ad bona spūalia: ad p'missa, eterna: et ad
 reuerentiā dei. Et iō dicit. In cordibus et nō in labijs tūi
 p'me. Cor. 14. Psallam spū psallam et mente et. Esa.
 29. Populus hic labijs me honorat: cor aut' eoz longe
 est a me. Et addit. In gratia scz recognoscentes gratiaz
 xpi et beneficia dei. Sunt aut' cantica ecclie cordis p'nci-
 paliter: sed oris sunt vt excite' canticuz cordis et pro sim-
 plicib' et rudib'. Tertio ponit v'ū directionis in ope
 dicēs. Omne qd'cuq' facitis et. qz etiā locutio op' qd'
 dā est. i. Cor. 10. Siue manducatis siue bibitis vel ali-
 ud qd' facitis oīa i gliaz dei facite et. Sed p'tra Aut hoc
 ē p'ceptū aut cōsiliū: si p'ceptū peccat quicūq' hoc nō fa-
 cit: si qū peccat venialiter hoc nō facit: ergo quicūq' pec-
 cat venialiter peccat mortaliter. Hūdeo. Quidā dicunt
 q' hoc ē cōsiliū: sed hoc nō est verū. Sed dicendum ē q'
 non ē necessariū q' oīa in deū referant' actu sed habitu: q'
 em facit contra gloriā dei et p'cepta ei' facit p'tra hoc p'ce-
 ptum. Venialiter aut' peccans nō facit contra hoc p'ce-
 ptum simpliciter quia non actualiter sed habitualiter
 refert omnia in deum.

Lectio quarta.

Mulieres subdite estote viris: sicut
 et oportet in dño. Viri diligite vxores
 v'ras: et nolite amari eē ad illas. Fi-
 lii obedite parentib' p' oīa: hoc enī placitū
 ē in dño. Patres nolite ad indignationē p-
 uocare filios v'ros vt nō pusillo animo s'nt.
 Serui obedite p' oīa dñis carnalib': nō ad
 oculū seruientes q'si hoibus placētes sed in

simplicitate cordis timentes dñm. Abscit
 q' facitis ex a iō opamini sicut dño et nō ho-
 minib' scientes q' a dño accipietis retribu-
 tionē hereditatis: dño xpo seruite Qui est
 iniuriā facit: recipiet id qd' iniure gessit. Et
 nō ē personaz acceptio apud deū. Dñi qd'
 iustum ē et equū seruis prestare: scientes qm'
 et vos dominū habetis in celo

Posita generali instructione ad oēs: hic incipit ponere
 spālē: prio dat qdā spālia documēta p'ncipia ad singulos
 stat' in ecclia. Secdo qdā cōia oibus statib' respectu cer-
 taz additionū in q'ro ca. ibi. P'oni instate et. P'ima in
 tres fm tres cōiugariōes ex quibus dom' constituit fm
 p'bm quaz vna ē viri et vxoris. scda p'ris et filij: alia dñi
 et serui. scda ibi. Filij et. Tertia ibi. Serui et. Inaque
 qz eaz diuidit in duo fm q' monet subditos vt obediāt.
 superiores vt moderate impent. Dicit ergo: mulieres et.
 et dicit. Et o'z quia hec subiecto ē lege diuina ordinata
 Gen. 3. Sub viri p'rate eris et ipse dñabit tui et. i. Cor.
 14. Mulieres in ecclesijs taceant. Nō est p'mittit' eis lo-
 qui sed subditas eē sicut et lex dicit et. Et rō hui' ē qz re-
 gere ē rōnis: viri aut' magis vident rōne. et iō p'sidere de-
 bent. Itē addit. In dño qz oīa ordīata ad aliquos fines
 sunt referenda finaliter in deū. Deinde monet viros
 vt diligant eas: hoc est naturale qz vir et vxor quodā-
 mō sunt vnū. Ephe. 5. Viri diligite vxores v'ras et. Et
 p'hibet ne eis sint amari. 2. Th. 1. Infirmata ē in bonū
 q' habitat in amaritudinibus. Ephe. 4. Vis amaritudo
 et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollat a vobis
 cū oī malicia. Deinde cū dicit. Filij et. agit de scdo et
 dicit. Obedite p' oīa scz q' nō sūt p'tra deū. Heb. 12. Pa-
 res etes quide' carnis n're habuim' eruditores et reueren-
 mur eos et. Si vero p'cipiant in his q' sūt p'tra deū: sic in-
 telligit illud qd' dicit Luc. 14. Si q's venit ad me et nō odit
 p'rem suū et m'rez et. et hoc qz hoc ē placitū dño. i. i lege
 dñi qz lex charitat' nō remouet legē nature s' p'ficiat. Et
 aut' lex naturalis q' fili' subdat' cure p'ris. Exo. 20. Ho-
 nora p'rem tuū et m'rez et. Deinde cū dicit. P'ris noli-
 te et. instruit parentes. Ephe. 6. Et vos p'ris nolite ad
 iracundiā pronocare filios vestros et. et hoc vt nō pusil-
 lanimes s'nt: hui' rō ē qz homines retinēt impressionem
 quā a puericia habuerūt. Naturale aut' ē q' qui in seruis-
 tute nutriunt' semp' sunt pusillanimes. An rō ē cuiusdāz
 quare filij isrl' nō statim in terrā p'missionis sūt p'ducti qz
 fuerant nutriti in seruitute et nō habuissent audaciam cō-
 tra inimicos pugnandi. Esa. 35. Dicit pusillanimes cō-
 fortamini et nolite timere et. Deinde cum dicit. Ser-
 ui obedite et. agit de tertio: et p'mo de seruis ponit moni-
 tionē. Secdo ostendit rōnē ibi. Scientes et. Tertio excludit
 dubitatiōz ibi. Qui est et. Circa p'mū duo facit: qz
 p'mo monet eos ad obediētiā. Secdo determinat obediē-
 tiā modū ibi. Nō ad oculū et. Dicit ergo. Serui fm car-
 nalem cōditioz et. Per oīa q' scz nō p'tra deū sūt. i. Pe.
 2. Nō s'nt bonis et modestis s'z etiā discolis et. i. Th. 3.
 vlti. Quicūq' sunt sub iugo serui dños suos omni ho-
 nore dignos arbitret' et. Deinde cū dicit. Nō ad oculū
 et. docet modū obediendi. Et ostēdit duos modos
 obediendi. P'mo qd' simpliciter et sine dolo. Secundo
 ostendit q' volūtarie. Dicit ergo nō ad oculum scz q'ruz
 pōt videri a domino. Ephe. 6. simile. Et dicit quasi ho-
 minib' placentes qz nō seruiunt hoc modo nisi vt place-
 ant hominib'. Gal. 1. Si adhuc hoibus placere seruis
 xpi non essem. Ideo addit. S'z in simplicitate cordis et.

Explanatio sancti Thome

Id est absque dolo. Job. 1. Erat ille vir simplex et rectus etc. Proverb. 11. Simpliciter iustorum dirigit eos etc. Item voluntarie unde dicit. Quicumque facitis ex alio id est propter operamini. Et hoc sicut domino quia qui seruit alicui propter ordinem iusticie facit hoc propter deum: a quo est hic ordo. Ro. 13. Qui potestati resistit dei ordinationi resistit etc. Ephe. 6. Facientes voluntate dei ex alio cum bona voluntate seruientes sicut domino et non hominibus. Deinde cum dicit. Scientes etc. ostendit duplicem rationem huius: et una est ex parte remunerationis: alia ex parte deuotionis ad deum. Dicit ergo. Seruatis propter quia a domino accipietis retributionem hereditatis eterne etc. Funes ceciderunt mihi in preclaris: et etiam hereditas mea preclara est mihi. Ephe. 6. Scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum hoc recipiet a domino: siue seruus siue liber. Quorundam enim fuit opinio quod actus iusticie non est meritorium quia hoc videbatur esse debitum: et hoc non est meritorium alicui dare quod suum est. Sed sciendum est quod ex hoc quod voluntarie facis ex hoc ponis aliquid de tuo: quod de potestate tua est velle et non velle: et sic est meritorium. Seruit autem ex debito seruisti domino: et ideo ut habeant mercedem hoc faciunt voluntarie. Sed sic seruite eis quod a deo non recedatis. Item alia est quia sic seruatis domino christo. Ro. 12. Spiritus seruientes domino seruientes. Deinde cum dicit. Qui enim etc. remouet dubitationem. Posset enim dicere seruus. Quod seruatus ei qui facit mihi iniuriam. Et ideo dicit. Non est tui ut vindices te subtrahendo ei quod suum est: sed expecta ab eo qui potest: quod qui iniuriam facit etc. 2. Cor. 5. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal christi ut referat unusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum. Ephe. 6. Et per sonarum acceptio non est apud deum. Act. 10. Non est personarum acceptio deo. Deinde cum dicit. Domini etc. ostendit qualiter domini se habeant ad seruos. Et circa hoc duo facit: quia primo dat doctrinam. Secundo reddit rationes eorum ibi. Scientes etc. Dupliciter autem potest dominus grauare seruos scilicet faciendo contra eos quod iusticia legis prohibet: quod finem leges non licet domino seuire in seruis. Et ideo dicit: quod iustum est. Item si exigeret totum debitum quod mansuetudo christiana mitigat. Et ideo dicit. Et equum Job. 31. Si contempseris subire iudicium cum seruo meo et ancilla mea cum disceptarent aduersus me etc. Deinde cum dicit. Scientes etc. ponitur ratio quod sicut tu te habes ad eos ita dominus ad te. Ephe. 6. Scientes quod et illorum et vester dominus est in celis.

Capitulum quartum

Orationi instates vigilantes in ea in gratiarum actione: orantes simul et pro nobis ut deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium christi propter quod etiam vincit sum ut manifeste illud: ita ut oporteat me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. Tempore redimentes. Sermo vester semper in gratia valeat condit: ut sciatis quod oporteat vos unicuique respondere. Que circa me sunt omnia vobis nota faciet tibi charissimus frater et fidelis minister et conseruus in domino quem misi ad vos ad hoc ipsum ut cognoscat quod circa vos sunt et consoletur corda vestra cum onesimo charissimo et fideli fratre qui ex vobis est qui omnia que hic agunt nota facient vobis. Salutat

vos aristarchus concaptiuus meus et marcus consoberinus barnabe de quo accepistis mandata. Si venerit ad vos suscipite illum. Et iesus qui dicit iustus qui sunt ex circumsione. Hi soli sunt adiutores mei in regno dei: qui mihi fuerunt solatio. Salutem at vos epaphras qui ex vobis est seruus christi iesu semper sollicitus pro vobis in omnibus: ut steteris perfecti et pleni in omni voluntate dei. Testimonium enim illi prohibeo quod habet multum laborem pro vobis et prohibis qui sunt laodicie et qui hierapoli salutem vos lucas medicus charissimus et demas salutem effres qui sunt laodicie: et nympharum et qui in domo eius est ecclesia. Et cum lecta fuerit apud vos epistola hec facite ut et in laodicensium ecclesia legatur: et ea que laodicensium est vobis legatur. Et dicite archippo. Vide ministerium quod accepisti in domino ut impleas illud. Salutatio mea manu pauli. Memores estote viculorum meorum. Gratia domini nostri iesu christi vobiscum Amen.

Supra posuit specialia documenta ad singulos status hominum: hic ponit pertinentia ad omnes: tamen respectu diuersorum. Et primo ostendit qualiter se habeant ad alios. Secundo qualiter ad ipsos alij se habeant ibi. Que circa me etc. Item prima in duas quod primo ostendit quod se habeant ad ipsummet apostolum eorum prelatum. Secundo quod ad alios maxime infideles ibi. In sapientia etc. Circa primum duo facit: quod primo instruit eos vniuersaliter ad orandum. Secundo ut orient pro eo ibi. Orantes etc. Debet autem oratio habere tria scilicet sit assidua: grata: et vigilans. Assidua: vnde dicit orationi instates id est cum perseverantia orate. prime Thome. 5. Sine intermissione orate. Luc. 18. Oportet semper orare et nunquam deficere. Item vigilans ut animus non sit pressus. prime Petri. 4. Vigilate in omnibus etc. Luc. 6. Erat prociatans in oratione dei etc. Item grata id est in gratiarum actione alii non mere beneficia noua si de acceptis esset ingratus. Phil. 4. Cum gratiarum actione. prime Thome. 5. In omnibus gratias agite etc. Consequenter rogat ut orient pro ipso dicis Orantes simul etc. Quia hoc est debitum quia prelati custodiunt eos et quorum bonum est eorum omnium. 2. Thome. 3. Orate pro nobis ut sermo domini currat etc. Et hoc ut deus aperiat hostium id est os pro quod sermo a corde exit pro quod deus dat gratiam digne proferendi verbum suum. In actione etiam significat aliquid magni Mat. 5. Aperiens os suum docebat eos etc. Et ideo subdit ad loquendum. prime Cor. 14. Spiritus est qui loquitur mysteria. Et his indigeo quod propter verbum christi tribulationes patior. Et ideo orandum est ut libere possim. 2. Thome. 2. Laborem vestrum ad vincula. Et hoc modo ut aperiat id est ut manifestet etc. Tria posuit impedimenta scilicet timorem. et ideo dicit. Victus vel propter altitudinem ita quod subditi nequeant intelligere vel propter incongruitatem temporis vel modi: ideo dicit. Ut or. prime Cor. 3. Non potui vobis loqui quasi spiritualibus sed quasi carnalibus. Luce. 12. Fidelis dispensator: et prudens quem constituit dominus super familiam suam ut det illis in tempore tritici mensuram. Consequenter cum dicit. In sapientia etc. ostendit quomodo se habeant ad extraneos: et primo in conversatione. Secundo quod in locutione ibi. Sermo vester etc. Dicit ergo